

İklim Değişikliğinde Sendikal İdeolojiler: Güdüm, Diyalog, Güç Üçgeninde İdeal Stratejiler

Trade Union Ideologies in Climate Change: Ideal Strategies in the Triangle of Guided, Dialogue, and Power

ÖZET

İklim değişikliğinin taşıdığı riskler ulusal ve uluslararası düzeyde geçiş ve uyum politikalarını zorunlu hale getirmiştir. Politikaların adil ve dengeli bir şekilde yürütülmesinde sendikalar etkin paydaş konumundadırlar. Buna göre yapılan çalışmanın temel amaçları şunlardır: Sendikaların benimsedikleri stratejileri ideolojik yaklaşımlar çerçevesinde incelemek, sınıflandırmak ve ideal bir stratejinin temel dinamiklerini belirlemek oluşmaktadır. Çalışma, karşılaştırmalı içerik analizi yöntemiyle yapılmıştır. Ekin (1994) ve Mahiroğulları (2013)'nın yapmış oldukları temel ideolojik sınıflandırmaları ve temsil yeteneği başarılı görülen örnekler dikkate alınmıştır. Sendikalara ait belgeler, açıklamalar, hükümet düzenlemeleri vb. metinsel verilere ağırlık verilerek gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak sendikaların iklim değişikliğinde benimsedikleri stratejileri; güdümlü, pragmatik, reformist ve Marksist olmak üzere dört ana kategoride sınıflandırmak mümkündür. Benimsenen farklı ideolojiler uyum ve geçiş politikalarında önemli bir avantaj sağlamaktadır. Bu durum iklim değişikliğinin esnek, belirsiz, derin, hızlı, kapsamlı ve karmaşık doğasından kaynaklanmaktadır. Hükümetler ile görüşme, işyeri ve işletme düzeyinde yönetime katılma mekanizmalarından faydalanma ve özellikle iklim konulu sosyal hareketlerden güç alma stratejileri benimsenen ideolojiler arasındadır. ITUC'un; harekete geç, katıl ve örgütlen stratejileri belirleyici bir etkiye sahiptir. Benimsenen stratejiler güdüm, diyalog ve güç arasında farklı düzeylerde şekillenmektedir.

Anahtar Kelimeler: İklim Değişikliği, Sendikacılık, Sendikal Stratejiler.

ABSTRACT

The risks of climate change have made transition and adaptation policies mandatory at national and international levels. Trade unions are effective stakeholders in ensuring that these policies are implemented fairly and equitably. Accordingly, the main objectives of this study are: to examine and classify the strategies adopted by trade unions within the framework of ideological approaches, and to determine the fundamental dynamics of an ideal strategy. The study was conducted using a comparative content analysis method. The basic ideology classifications made by Ekin (1994) and Mahiroğulları (2013) and examples deemed successful in terms of representation were taken into consideration. Emphasis was placed on textual data such as trade union documents, statements, and government regulations. In conclusion, it is possible to classify the strategies adopted by trade unions in climate change into four main categories: Yellow, pragmatic, reformist, and Marxist. The different ideologies adopted provide a significant advantage in adaptation and transition policies. The main reason for this is that climate change is flexible, uncertain, profound, rapid, comprehensive, and complex. Strategies such as negotiating with governments, utilizing workplace and enterprise-level management participation mechanisms, and especially drawing strength from climate-related social movements are among the adopted ideologies. The ITUC's "Act, Participate, and Organize" strategies have a decisive impact. The strategies adopted are shaped at different levels, between guided, dialogue and power.

Keywords: Climate Change, Trade Unionism, Trade Union Strategies.

GİRİŞ

Demokratik sistemlerin en temel aktörlerinden biri olan sendikalar, sanayi devrimi sonrası dönemde sosyal adaletin inşası için önemli roller üstlenmişlerdir. Ekonomik, sosyal ve siyasi birçok alanda şekillenen bu roller 2000'li yılların başından itibaren yaşanan ekonomik kriz dalgası, teknolojik gelişmeler, küresel pandemi ve iklim değişikliği tartışmaları ile daha da belirgin hale gelmiştir. Gerek devlete gerek işverene karşı temelde güç fonksiyonu ile şekillenen bu kapsamdaki roller, çatışmacı ve/veya uzlaşmacı bir düzlemde şekillenmektedir. Temel roller; dar anlamda çalışanlar, geniş anlamda toplum için hakların korunması ve yeni çıkarların elde edilmesi amacıyla şekillenmektedir.

Günümüzde iklim değişikliği tartışmaları ekonomik, sosyal ve siyasi alanda olduğu gibi sendikaların gündemini doğrudan ve/veya dolaylı olarak meşgul eden en temel konulardan biri haline gelmiştir. Bu gelişme geleneksel

Ali İhsan Çelen¹

How to Cite This Article
Çelen, A. İ. (2026). İklim Değişikliğinde Sendikal İdeolojiler: Güdüm, Diyalog, Güç Üçgeninde İdeal Stratejiler. *International Social Sciences Studies Journal*, (e-ISSN:2587-1587) 12(7), 1103-1121. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.21626079>

Arrival: 12 June 2026
Published: 31 July 2026

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Doç. Dr., Ordu Üniversitesi, Ünye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, Ordu, Türkiye. ORCID: 0000-0002-8009-3432

rollerin ötesinde yeni mücadele kanallarının açılması yönünde gelişen fikirleri de güçlendirmiştir. Aynı şekilde bu dönemin sendikal yoğunluklar açısından en zayıf olunan dönem ile çakışması konuyu her açıdan önemli kılmaktadır. Bir anlamda geçiş ve uyum politikaları sendikalar açısından bir ölüm kalım savaşına dönüştürmüştür. Bu kapsamda çalışmada sendikaların iklim değişikliği sürecinde benimsedikleri ideolojilere göre en başarılı örneklerle odaklanılarak şu temel sorulara cevap aranmaktadır:

- İklim değişikliğinde benimsenen ideolojiler nasıl sınıflandırılmalıdır?
- Benimsenen farklı ideolojiler adil bir geçiş için avantaj mı yoksa dezavantaj mı sunmaktadır?
- İdeal bir stratejinin temel dinamikleri neler olmalıdır?
- Halihazırda ön plana çıkan stratejiler ılımlı mıdır yoksa çatışmacı mıdır?
- Adil bir geçiş diyalog ile mi yoksa güç ile mi mümkündür?

İklim değişikliği çerçevesinde yükselen tartışmaların fosil yakıtlar temelinde yükselmesi bir anlamda yeşil ekonomi dinamiklerini belirlemiştir. Bu gelişme özünde kahverengi ekonomik yapı üzerine kurulu olan geleneksel endüstri ilişkilerinin değişimi, dönüşümü ve yeniden belirlenmesi anlamına gelmektedir. İklim politikalarının adil ve eşitlikçi bir çerçevede yürütülmesi sendikal rolleri önemli hale getirmiştir. Dolayısıyla çalışma bu rollerin belirlenmesinde önemli bir yere sahiptir. Bunun yanında hem ulusal hem uluslararası literatürde sendikaların iklim değişikliği sürecindeki konumlarını sorgulayan çalışmaların oldukça kısıtlı olması çalışmanın önemli dayanaklarından birini oluşturmaktadır. Bu çalışmada temel yöntem olarak karşılaştırmalı içerik analizi tercih edilmiştir. Bu yöntem iki veya daha fazla ögenin belirli kriterler doğrultusunda analiz edilmesi, benzerliklerinin ve farklılıklarının ortaya konulması açısından ideal bir yöntem özelliği taşımaktadır. Ekin (1994) ve Mahiroğulları (2013)'nın yapmış oldukları temel ideoloji sınıflandırmaları ve temsil yeteneği başarılı görülen örnekler doğrultusunda metinsel analize (sendika dokümanları, açıklamalar, raporlar vb.) ağırlık verilerek iklim değişikliğinde sendikal ideolojilerin yansımaları ve stratejiler konusu incelenmiş, benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmuştur. Buna göre; ACFTU (güdümlü), AFL-CIO (pragmatist), IG-Metall (reformist), TUC (reformist), ITUC (reformist), NUMSA (Marksist), CGT (Marksist) örnekler ele alınmış diğer ideolojiler ve sendikalar kapsam dışı bırakılmıştır. Çalışmada öncelikle iklim değişikliği konusu, çalışma hayatına etkileri açısından değerlendirilmiştir. Ardından Ekin (1994) ve Mahiroğulları (2013)'nın yapmış oldukları sınıflandırmalar doğrultusunda; güdümlü, pragmatist, reformist ve Marksist ideolojilerin duruşu irdelenmiştir. Son olarak söz konusu ideolojilerin tutumları karşılaştırmalı olarak tartışılmıştır.

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE ÇALIŞMA HAYATI

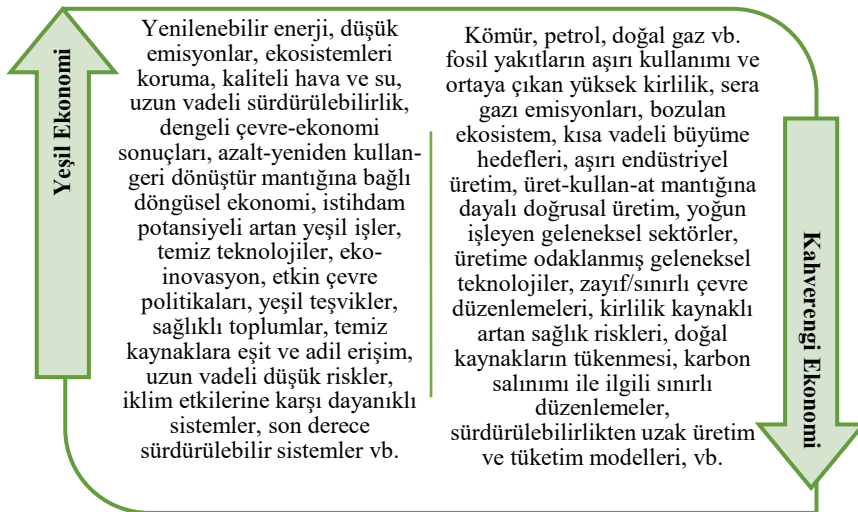
Endüstri devrimi ile birlikte artma eğilimi gösteren küresel sıcaklık anomalileri küresel iklim değişikliğinin en temel göstergelerinden birini oluşturmaktadır. 1940-50'li yıllarda ilk kez 0 °C üzerine çıkan sıcaklık anomalileri, 1980'li yıllardan sonra bu sınırın üzerinde seyretmiştir. 2000'li yıllarda rekor seviyelere ulaşan sıcaklık anomalileri ilk aşamada 0,5 °C üzerine çıkmış sonrasında ise ilk defa 2020'li yıllarda 1 °C düzeyini aşmıştır (World Economic Forum, 2021; UN, 2024). Bu gelişme günümüzde iklim değişikliğini tanımlamada kullanılan temel argümanlardan biridir (ILO, 2015: 3).

BM'ye göre iklim değişikliğinin temel nedenlerini özellikle fosil yakıt temelli enerji ve mal üretimi, ormanların yok edilmesi, ulaşım ağlarının yoğun kullanımı, gıda üretimi, binalara sağlanan enerjiler, aşırı tüketim oluşturmaktadır. Bu kapsamda küresel emisyonların büyük bir kısmı, elektrik ve ısı üretmek için kullanılan fosil yakıt kaynaklıdır. İmalat sanayi çoğunlukla çimento, demir, çelik, elektronik, plastik, giyim ve diğer malların üretimi için gerekli enerjiyi elde etmek amacıyla fosil yakıtların yakılmasından kaynaklanan emisyonlara neden olmaktadır. Çiftlik veya mera alanları oluşturmak ya da başka nedenlerle ormansızlaşma ve kesilen ağaçların depoladıkları karbonun serbest bırakılması emisyonlara yol açmaktadır. Çoğu otomobil, kamyon, gemi ve uçakların fosil yakıtlar ile çalışması sera gazlarını tetiklemektedir. Gıda üretimi, karbondioksit, metan ve diğer sera gazlarının salınımına neden olmaktadır. Isıtma ve soğutma için kömür, petrol ve doğal gaz kullanmaya devam edilmesi önemli miktarda sera gazı emisyonu yaymaktadır. Evdeki enerji kullanımı, benimsenen hayat tarzı, tüketim ile üretilen atık sera gazı emisyonlarına katkıda bulunmaktadır. Tüm bu etkiler daha yüksek sıcaklıklar, daha şiddetli fırtınalar, artan kuraklık, ısınan, yükselen bir okyanus, türlerin kaybı, açlık, daha fazla sağlık riski, yoksulluk ve yerinden edilme anlamına gelmektedir. Nitekim sera gazı konsantrasyonları arttıkça, küresel yüzey sıcaklığı da artmaktadır. 2015-2024 dönemi kayıtlara geçen en sıcak on yıl olmuştur. Birçok bölgede yıkıcı fırtınalar daha şiddetli ve daha sık hale gelmiştir. Bu durum aşırı yağışları tetiklemekte ve selleri şiddetlendirmektedir. Su kaynaklarının kullanılabilirliği değişmekte ve daha fazla bölgede su kıtlığı yaşanmaktadır. Buzullar erimekte ve okyanuslar ısınmaktadır. Deniz seviyesinin yükselmesine bağlı olarak kıyı ve ada toplulukları daha fazla tehdit altındadır. Orman yangınları, aşırı hava olayları ve istilacı zararlılar ve hastalıklar, iklim değişikliğiyle ilgili birçok

tehdit arasında yer alır hale gelmiştir. Aşırı hava olaylarındaki artışlar, küresel çapta açlık ve yetersiz beslenmenin artmasının nedenleri arasında yer almaktadır. Hava kirliliği, hastalıklar, aşırı hava olayları, zorunlu yer değiştirme, ruh sağlığı üzerindeki baskılar ve insanların yeterli yiyecek yetiştiremediği veya bulamadığı yerlerde artan açlık ve yetersiz beslenme yoluyla insan sağlığı tehdit altındadır. Aynı şekilde iklim değişikliği, insanları yoksulluğa iten ve yoksulluk içinde tutan faktörleri arttırmaktadır. Yerinden edilmeler artmakta en savunmasız ve uyum sağlamaya en az hazır olan toplumlar farklı risklerle yüzleşmek zorunda kalmaktadırlar (UN, 2024).

İklim değişikliğinin temel nedenleri ve sonuçları çalışma hayatı açısından değerlendirildiğinde şüphesiz ekonomik yapılar üzerindeki etkilerinin incelenmesi büyük önem taşımaktadır. Nitekim yükselen küresel sıcaklıklar, daha sık görülen aşırı hava olayları ve doğal çevrelerin bozulması, verimlilik, altyapı ve uzun vadeli ekonomik planlamanın temelleri üzerinde baskı oluşturmaktadır. Fiziksel etkilerin yanı sıra finans piyasalarında daha büyük bir belirsizlikler yaratmakta, işletmelerin ve hükümetlerin güvenle yatırım ve planlama yapmaları giderek zorlaşmaktadır. Özellikle küresel ekonomi için önemli sonuçlar doğuran iklim değişikliğinin günümüz ekonomik yapılar üzerindeki yıkıcı etkisi, fosil yakıt tabanlı ekonomik yapıların değişimini ve dönüşümünü zorunlu hale getirmiştir. Çevre-ekonomi arasına sıkışan ikilemin belirleyici konumda olması çevrenin korunması ile ekonomik rekabet politikaları arasındaki ilişkinin düşmanca mı yoksa simbiyotik mi ilerlemesi gerektiği tartışmalarını beraberinde getirmiştir (Nellis, 2025).

İklim değişikliğinde yaşanan değişimlere yönelik politikalar temelde, kahverengi ekonomi olarak da adlandırılan fosil yakıt temelli ekonominin değişimi üzerinde şekillenmektedir. Bu durumun en temel göstergelerinden birini şüphesiz sera etkisi oluşturan zehirli gazlar oluşturmaktadır. Bu yönüyle kahverengi ekonomik yapı; fosil yakıtların (kömür, petrol, doğal gaz) yoğun kullanımı, yüksek kirlilik potansiyeli, sera gazı emisyonları, ekosistemin bozulması, kısa vadeli büyüme hedefleri ile şekillenen ekonomi, yoğun endüstriyel üretim, doğrusal (üret-kullan-at) işleyiş, geleneksel sektörlerin (madencilik, imalat, fosil yakıtlar) yoğunluğu, üretimi en üst düzeye çıkarmayı amaçlayan teknolojik faaliyetler, zayıf/sınırlı çevre düzenlemeleri, kirlilik ve eşitsizliklerden kaynaklanan sağlık risklerinin artması, kaynakları tüketen politikalar, savunmasız ve sürdürülemez faaliyetler ile resmedilmektedir (Şekil 1).

Kaynak: ILO, 2025'ten yararlanılarak oluşturulmuştur.

Şekil 1: Kahverengi Ekonomiden Yeşil Ekonomiye

Kahverengi ekonominin iklim değişikliği üzerindeki belirgin etkisi, 1990'lı yıllardan sonra tüm dünyada yükselen iklim değişikliğine yönelik bilimsel çalışmalar ve nihayetinde 2008 krizi sonrası dönemde başvuru alan yeni ekonomik çıkış modeli arayışları yeşil ekonomi kavramını popüler hale getirmiştir. Kahverengi ekonomiye karşılık yükselen yeşil ekonomi; fosil yakıt kullanımına karşı yenilenebilir enerji kaynaklarını içeren, emisyon değerlerini azaltan, ekosistemleri koruyan, hava ve su kalitesini arttıran, uzun vadeli sürdürülebilirlik hedeflerini benimseyen, dengeli ekonomik ve çevresel sonuçlar elde etmeye yönelik stratejiler geliştiren, azalt-yeniden kullan-geri dönüştür döngüsel ekonomik modelini yaygınlaştıran, yenilenebilir enerji, enerji verimliliği, sürdürülebilir tarım vb. yeşil işler ve yeşil istihdam politikalarını teşvik eden, temiz teknolojileri kullanan, eko-inovasyon temelli güçlü çevre politikaları geliştiren, her alanda yeşil teşvikler sunan, daha sağlıklı toplumlar için temiz kaynaklara eşit erişimi önceleyen, uzun vadeli politikalar ile düşük riskler barındıran, iklim değişikliği etkilerine karşı dayanıklı son derece sürdürülebilir üretim ve tüketim sistem ve modellerini içermektedir. Dolayısıyla kısaca yeşil ekonomi; ekonomik kalkınmayı çevresel koruma ve toplumsal refahla dengeleyen modeller bütünüdür.

Bu kapsamda örneğin kahverengi ekonomi doğrusal işlerken yeşil ekonomi döngüsel işlemektedir. Nitekim döngüsel ekonomi doğrusal ekonominin aksine hammaddelerin, bileşenlerin ve ürünlerin mümkün olduğu kadar az değer kaybettiği, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanıldığı, sistem düşüncesinin merkezinde işleyen ve kapalı döngülerden oluşan bir ekonomik sistemi ifade etmektedir. 3R olarak da özetlenen bu işleyiş; azaltma (reduce), yeniden kullanma (reuse) ve geri dönüştürme (recycle) süreçlerine odaklanmaktadır. Aynı şekilde kapalı döngüler, yenilenebilir enerji ve sistem düşüncesi yeni ekonomik sistemin temel yönlerini oluşturmaktadır. Buna göre azaltma, minimum hammadde kullanımını yeniden kullanma, ürünlerin ve bileşenlerin maksimum yeniden kullanımını geri dönüştürme, hammaddelerin yüksek kalitede yeniden kullanımını kapalı döngüler, atıkların olmadığı, zehirli maddelerin ortadan kaldırıldığı, biyolojik ve teknik bir dönüşümün hâkim olduğu bir sistemi yenilenebilir enerji, enerjinin bir üretim döngüsünde mümkün olan en uzun süre dayanması gerektiğini ve kademeli tip enerji akışlarının varlığını ve sistem düşüncesi, her bir aktörün diğer bir aktörle bağlantılı olduğunu, her oyuncunun diğer oyuncuyu etkilediği bir ağ içinde çalıştığını ifade etmektedir (Ellen MacArthur Foundation, 2013). Bu özelliği ile döngüsel ekonomi; gelecek için tasarlama, dijital ekonomileri kullanma, mevcut ürünleri koruma ve süreçleri uzatma, yenilenebilir kaynakları önceliklendirme, atıkları kaynak olarak kullanma, iş modellerini gözden geçirme, ortak değer geliştirmek için işbirliği yapma dinamikleri ile işlemektedir. Yeniden düşün, azalt, farklı şekilde yeniden tasarla, yeniden kullan, tamir et, yeniden üret, geri dönüştür, geri kazan ve son çare olarak imha et teknikleri ön plana çıkan stratejilerden bazılarıdır. (Ganzevlev, Potting, & Hanemaaijer, 2017; Turkey Circular Economy Platform, 2020).

Paris İklim Anlaşmasında (PİA) öngörüldüğü üzere küresel ısınmanın 2 °C ile sınırlandırılması hedefi 2050-2070 yılları arasında net sıfır sera gazı emisyonuna ulaşılması ile mümkün görünmektedir. Ekonomik işleyiş açısından hem arz hem de talep tarafında teknik ve politik müdahaleleri zorunlu hale getiren bu öngörü en çok emisyonu neden olan endüstrileri doğrudan hedef haline getirmiştir. Otomotiv, çimento, demir-çelik, kimya ve plastik sanayi vb. sektörlerde öncelikli olarak görülecek olan bu etkiler bir anlamda yeni işlerin yaratılması, işlerin ikame edilmesi, iş kayıpları ve işlerin yeniden tanımlanması anlamına da gelmektedir (Laubinger vd., 2020). Aynı şekilde ILO'ya göre iklim değişikliği, 21. yy. çalışma hayatını derinden etkileyecek olan faktörlerin başında gelmektedir (ILO, 2013). Bu sürecin bolluk krizi (otomasyon-dijitalleşme etkisi) ile kıtlık krizi (iklim krizi) dinamikleri kesişiminde (Frase, 2017: 7-8) şekillenecek olması nüfus artışı, işsizlik, yoksulluk, kentleşme vb. sorunları farklı bir düzleme taşımıştır.

Ayrıca karbonsuzlaştırma politikaları ve enerji geçişleri ile şekillenecek olan geçiş ve uyum politikaları, geleneksel üretim metotlarının dönüştürülmesi aynı zamanda yeni teknolojilerin ve yenilenebilir enerji kaynaklarının yaygınlaştırılması stratejilerini içerdiğinden çalışma hayatında köklü dönüşümler kısa, orta ve uzun dönemde belki de katlanarak devam edecektir. Nitekim mevcut ekonomik yapıda öngörülen döngüsellik; ürün ömrünün, yeniden kullanılabilirliğin, yenileme kolaylığının ve geri dönüştürülebilirliğin iyileştirilmesi anlamına gelmektedir. Stratejik ve iyi tasarlanmış politikalar karbon nötr hedefleri doğrultusunda inovasyonu hızlandıracak ve teknoloji dağıtımını için hükümetler daha geniş politikalarla başvuracaklardır. Politikaların uygulanmasında yerinden edilmiş işçiler ve etkilenen topluluklar için adil geçişler ve insan onuruna yakışır işler daha da kritik hale gelecektir. Bunun yanında karbonsuzlaştırma politikalarının düşük ve orta gelirli ülkelerin insani ve ekonomik kalkınmalarını tamamlayacak şekilde belirlenmesi (Rissman, vd., 2020) kapsamlı ve dengeli politikaların küresel çaptaki önemini ön plana çıkarmaktadır.

Düşük karbonlu ve kaynakları verimli kullanan bir ekonomiye geçişin gerekli olduğu günümüzde çevresel sürdürülebilirlik anlayışı daha fazla iş sunma potansiyeli taşımaktadır. Diğer bir ifade ile dönüşüm sürecinde gerekli olan sektörel yeniden tahsis istihdamı tamamen ortadan kaldıracak bir etki taşımamaktadır. Bu kapsamda örneğin sürdürülebilir enerji sektörü net istihdam yaratma potansiyeli taşıyan alanlardan birini oluşturmaktadır. Aynı şekilde 2030 yılına kadar yenilenebilir enerji ve elektrikli araç sektörünün 18 milyon istihdam yaratması beklenmektedir. Bu istihdam potansiyelinin fosil yakıt sektörü ve ilgili sektörlerle de yansması beklenmektedir. Bunun yanında tarım sektörü de kilit rol oynayan sektörlerden biridir. Özellikle gelişmiş ülkelerde organik tarım politikalarının benimsenmesi yeni istihdam potansiyelini arttırmaktadır. Geçiş sürecinde yaşanan kısmi istihdam kayıpları ise sonrasında oluşan istihdam potansiyeline göre kısmi sayılabilecek bir düzeydedir (ILO, 2018, s. 62-63).

Uyum ve geçiş politikalarının temel etkilerini istihdam ilişkileri açısından; iş yaratma, iş ikamesi, iş kayıpları ve işlerin yeniden tanımlanması olmak üzere dört temel boyutta incelemek mümkündür. Döngüsel ekonominin işgücü piyasalarına etkilerini temelde dört ana kategoride özetlemek mümkündür. Bu kapsamda uygulanan politikalar çevresel baskıları azaltmayı ve kaynak verimliliğini arttırmayı amaçladığı için teşvik edilen sektörlerde ve faaliyet alanlarında istihdam yaratması beklenmektedir. Sektörler içinde veya sektörler arasında gerçekleşen ekonomik faaliyetlerin kaynak yoğun işleyişten döngüsel işleyişlere dönüşmesi ile yapılacak olan işlerin (depolama, atık,

yakma vb.) bir başkasıyla değiştirilmesi diğer bir ifade ile ikamesi de beklenen etkiler arasındadır. İş kayıpları açısından bazı faaliyet alanlarının değişime uğramadan doğrudan kaybolması da söz konusudur. Örneğin büyük çevresel ve malzeme ayak izine sahip olan veya başka bir faaliyet alanına dönüştürülemeyen (ör: üretimi durdurulan ürünler gibi) sektörlerde var olan işlerin yok olması beklenmektedir. Daha fazla kaynak verimliliği ve döngüsellğe yönelik genel bir sosyo-teknolojik geçişin bir parçası olarak mevcut işlerin günlük beceri setlerinin, çalışma yöntemlerinin ve profillerinin yeniden tanımlanması işlerin yeniden tanımlanması anlamına gelmektedir. Diğer bir ifade ile artan malzeme döngüsellği geri dönüşüm ve yeniden kullanım sektörlerinde iş yaratma potansiyeli taşıırken (Bachus, 2022: 89) atık yönetimi ve kullanım ömrü sonu faaliyetleri işlerin ikamesini taşımaktadır. Aynı şekilde ürün-hizmet sistemleri veya paylaşım ekonomisi uygulamaları yeni iş modellerini tetiklediğinden iş yaratımının yanı sıra bazı istihdam olanaklarının ortadan kalkması olasılık dâhilindedir (Laubinger, Lanzi, & Chateau, 2020: 17-18). Dolayısıyla enerji tasarrufu, yenilenebilir enerji, hammadde tasarrufu, geri dönüşüm, yenileme faaliyetleri, paylaşım ekonomisi, mevcut ekonominin dijitalleşmesi vb. dönüşümlerin iklim değişikliği politikaları ile kesişimleri ve birleşimleri çalışma hayatının dönüşümü açısından büyük bir potansiyel taşımaktadır (Horbach, Rennings, & Sommerfeld, 2015: 23). Nitekim insana yakışır iş anlayışı, gıda güvenliği yaklaşımı, sürdürülebilirlik, malların yeniden kullanımı, onarımı, geri dönüşümü, kiralanması, atık yönetimi, yeşil ekonomi politikaları, işletmeler ve çalışanlar arasında küresel işbirliği, üretim ve tüketim kalıplarının yeniden dizaynı vb. dönüşümler yeni istihdam alanlarının oluşmasının yanı sıra mevcut çalışan yeteneklerinin geliştirilmesi noktasında da etkili olacaktır (ILO, 2012, s. 6-7).

Öte yandan ILO raporuna göre 2030 yılına kadar iklim krizinin neden olduğu sıcaklıklar nedeniyle toplam çalışma saatleri %3,8 düşecektir. Diğer bir ifade ile bu düşüş 136 milyon tam zamanlı iş ve 2,4 Milyar \$ ekonomik kayıp anlamına gelmektedir. Çalışanları etkileyecek ve iş kayıplarına yol açacak gelişmeler arasında; kötü hava kalitesi, hastalık taşıyan zararlılar, su baskınları ve kontrol edilemeyen yangınlar, aşırı sıcaklar gelmektedir. Söz konusu faktörlerden açık havada ve kapalı ortamlarda çalışanların öncelikli etkilenmesi beklenmektedir. Örneğin ABD'de 13 milyondan fazla işin aşırı iklim koşulları ve ekonomik geçiş politikalarına karşı savunmasız olduğu tahmin edilmektedir. Aynı şekilde ABD Çalışma Bürosu verilerine göre 2021 yılında sıcaklık stresi nedeniyle 36 ölüm yaşanmıştır. İklimle bağlantılı sağlık riskleri taşıyan işlerde 65 milyondan fazla işçi çalışmaktadır. Aşırı sığa maruz kalan işçiler için güneş çarpması, bitkinlik ve halsizlik en bariz tehlikelerdendir. Bu etkiler hata yapma riskini de arttırmaktadır. Dolayısıyla iş kazası ve meslek hastalıklarına bağlı yaralanma, ölüm ve rahatsızlıklar artış eğilimi göstermektedir. Artan kirlilik, yangın ve kuraklıktan kaynaklanan toz havayı kirleten maddelerin miktarını arttırmakta ve bu durum saman nezlesi ve astım gibi solunuma bağlı rahatsızlıkları arttırmaktadır. Özellikle itfaiyeciler ve sağlık çalışanları fiziksel ve psikolojik rahatsızlıklarla daha fazla karşılaşmaktadırlar. Hastalık taşıyan sivrisinekler, keneler ve böcekler sıcaklıkların artması ile sayısal olarak artmakta ve daha hızlı yer değiştirmektedirler. Bu gelişme daha yaygın tehlikeli enfeksiyon anlamına da gelmektedir. Bunun yanında haşere artışına bağlı olarak tercih edilen pestisit kullanımı artmakta, söz konusu zehirli kimyasallar doğrudan ve/veya dolaylı olarak su ve havaya zarar vermektedir. Sıcaklıkların aşırı artışı (24-26 °C üzerine çıkması) iş verimliliklerini azaltacaktır. 33-34 °C sıcaklıklar özellikle el emeği gerektiren işlerde üretkenlik seviyesini yarı yarıya düşürecektir. İş verimliliğinde beklenen bu azalmaların en fazla Sahra Altı Afrika, Güney Asya ve Güneydoğu Asya'da etkili olması beklenmektedir. Sel, kuraklık, kontrol edilemeyen yangınlar, kasırgalar vb. aşırı hava olaylarının; iş varlıklarına, ulaşım yollarına, endüstriyel ve tarımsal altyapıya zarar vermesi durumlarında öngörülen etkilerin (ILO, 2013; ILO, 2019) orta ve uzun dönemde tehlikeli boyutlara ulaşması beklenmektedir.

Sınıfsal eşitsizlik ve adaletsizlikleri etkileme ve derinleştirme risklerini de beraberinde getiren iklim değişikliği şartlarının (özellikle çalışma hayatı üzerindeki etkilerinin); sosyal yaşam ve çalışma yaşamı arasındaki sistemik ilişkiler ağı çerçevesinde şekillenecek olması, uyum ve geçiş politikalarının (özellikle çalışanlar lehine) daha eşitlikçi, adil ve dengeli yürütülmesi koşullarının uygulanmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu özellik tarihsel gelişim sürecinde yaşanan geçişlerde bir denge unsuru rolü oynayan sendikalara yeniden ve daha ağır merkezi bir misyon yüklemiştir. Diğer bir ifade ile uyum ve geçiş politikaları kapsamında; istihdam, iş güvencesi, yeteneklerin geliştirilmesi, sosyal koruma, sosyal diyalog ve pazarlıklar, uluslararası işbirliği, risklerden korunma, teknoloji politikaları, işyerlerinde müzakereler, sendika-toplum ittifakları vb. stratejiler her geçen gün daha da önemli hale gelecektir.

Bu kapsamda EPSU'nun (Avrupa Kamu Hizmetleri Sendikaları Federasyonu) 2012 yılına ait bir raporuna göre çalışanlar iklim değişikliği konusunda endişelidirler. Dolayısıyla çevre ve iklim konularında sendikalar aktif rol oynamalıdır. Ayrıca sendikaların sürece dâhil olmaları işyeri ve işletmeleri sürdürülebilir hale getirmek için önemlidir. İşyerlerini sürdürülebilir hale getirmek para ve iş tasarrufu sağlayacaktır. Kıyafet kuralları, üniformalar, ekipmanlar, vardiya vb. konularda düzenlemelere ihtiyaç vardır. Çalışma prosedürlerindeki değişikliklerin çevresel etkileri ayrıca değerlendirilmelidir. Sendikalar, işletmeler ve çalışanlar arasında öngörülen değişiklikler adil bir şekilde müzakere edilmelidir. Çevre ve enerji konularındaki müzakereler; sendikaların örgütsel değişiklikleri,

baskıları ve öncelikleri öngörmelerine, düzenlemelere uyumu sağlamalarına ve potansiyel olarak mali cezalardan kaçınmalarına yardımcı olacaktır. Sağlanan maliyet tasarrufları, personel bonus planlarına aktarılabilecek veya çevresel iyileştirmelere yatırım için ayrılabilir (EPSU, 2012).

Dolayısıyla ITUC (Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu); enerji geçişleri, adil geçiş, küresel dayanışma, ekonomi politikası ve gelecek kuşaklar olmak üzere beş temel argüman üzerine yoğunlaşmaktadır. Enerji geçişleri bağlamında küresel enerji sektörünün 2050 yılına kadar net sıfır CO₂ emisyonuna ulaşması, 2030 yılına kadar evrensel enerji erişiminin sağlanması ve hava kalitesinin iyileştirilmesine bağlıdır. Mevcut iklim ve enerji politikaları emisyonları azaltmada veya enerji maliyetlerini düşük tutmada başarısızdır. Hükümetler ve kamu otoriteleri, enerji altyapısının kamu mülkiyetini geri kazanmada, korumada ve genişletmede çok daha güçlü bir rol üstlenmelidir. Bu yaklaşım enerji yoksulluğuyla mücadele edecek, yenilenebilir enerji kapasitesini geliştirecek ve uygun fiyatlı, temiz enerjiyi bir insan hakkı olarak güvence altına alacaktır. Adil geçiş ise tam sendika katılımıyla gerçekleştirilmelidir. Bu nedenler sendikalar iklim değişikliğiyle mücadelede kritik bir öneme sahiptir. İşverenler, toplu pazarlık ve sosyal diyalog yoluyla işçi sendikalarıyla istişare ederek sıfır karbon stratejileri benimsemelidirler. Kamu-özel yatırımlar ve hükümet düzenlemeleri ile desteklenen adil geçiş iklim eylemi; iş yaratacak, yeterli eğitim ve yaşam boyu öğrenme yolları ile nitelikli ve eğitilmiş bir işgücünü destekleyecektir. Bunun yanında iklim değişikliğiyle mücadelede ülkelerin uyum sağlamasına yardımcı olmak için küresel kaynaklar gerekmektedir. Özellikle az gelişmiş ülkeler için adil geçiş desteklemek öncelikli hale gelmiştir. Teknoloji transferi, krediler ve hibelerle birlikte ekonomik dönüşüm ve istihdam güçlendirilmelidir. Neden olmadıkları bir krizden orantısız bir şekilde etkilenen az gelişmiş ülkeler karşılaştıkları kayıp ve zararlar için tazminatı hak etmektedirler. Ayrıca ekonomi politikaları; uluslararası ticaret, yatırım politikaları, emeklilik fonları da dâhil olmak üzere sıfır karbonlu, sıfır yoksulluğun olduğu bir geleceği desteklemelidir. Hükümetler, tüm ekonomik faaliyetleri karbondan arındıracak ve uluslararası taahhütlerin ötesine geçecek politikalar uygulamalıdır. Devlet sübvansiyonları, kirlenici endüstrilerden sürdürülebilir endüstrilere kaydırılmalıdır. İklim konusunda eyleme geçmemek gelecek nesiller için ihanet anlamına geleceğinden adil ve sürdürülebilir bir gelecek için özellikle gençlerin katılımı, seferberliği ve örgütlenmesi büyük önem taşımaktadır (ITUC CSI IGB, 2015).

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNDE SENDİKAL STRATEJİLER

Kapsam ve Temeller

Neoliberal politikaların ve ekolojik modernleşme yaklaşımlarının egemen olduğu günümüz iklim değişikliği tartışmalarında sendikalar, özellikle çalışanlar adına iklim ve iklim politikalarının farklı etkilerini ele almak ve iklim değişikliğiyle mücadele etmek adına, tarihsel geçiş süreçlerinde olduğu gibi kolektif bir kapasiteye sahiptirler (Hampton, 2018: 470). Diğer bir ifade ile hem ulusal hem de uluslararası boyutta sendikalar; eşitlikçi, adil ve dengeli uyum ve geçiş politikalarının önemli bir paydaşı konumundadırlar. Nitekim işyerlerinde dönüşümsel değişimleri teşvik eden ve iklim farkındalığını arttıran faaliyetler ile şekillenen temel roller, hem sektör hem de toplum nezdinde daha derin ve kapsamlı bir yaklaşımlar gerektirmektedir. Bunun yanında çalışma prosedürlerinin çevresel etkiler açısından yeniden değerlendirilmesi, çalışanların bu kapsamdaki endişelerinin tespit edilmesi ve değişim sürecinin adil bir çerçevede müzakere edilmesi gerektirmektedir (Wright, 2011: 13; Pearce, 2012: 3). Geleneksel yaklaşımların ötesinde yeni ve kapsamlı bir duruş gerektiren bu roller özellikle adil geçişin karmaşık ve tartışmalı doğası (Stevies & Felli, 2021) ile farklı bir boyut kazanmıştır.

Sendikalar için iklim eylemi aynı zamanda; insanların ihtiyaçlarına, dayanışmaya, ekonomik demokrasiye ve adil servet dağılımına dayanan, insan haklarına saygılı ve gezegenin gelecek nesiller için korunmasını sağlayacak bir modelin oluşturulması anlamına da gelmektedir. Bu durum sendikaların iş, hak ve toplumsal eşitliği sağlama yönündeki tarihi misyonunu günümüzde sürdürülebilir kalkınma kapsamında dönüştürmüştür. Nitekim ITUC (Uluslararası Sendikalar Federasyonu); tüm ekonomik sektörlerde ve endüstrilerde köklü bir dönüşümü, mevcut işlerin yeşillendirilmesini ve milyonlarca yeni yeşil işler talep etmektedir. Ayrıca ITUC, sosyal koruma ve ekonomik adalet argümanlarını savunarak adil geçişleri sağlamak için her düzeyde diyalog önermekte, eğitim ve öğretim faaliyetleri ile işleri sürdürülebilir hale getirmek istemektedir (ITUC CSI IGB, 2015).

Sendikaların bu tutumunu 1970'li yıllara kadar götürmek mümkündür. Bu yıllarda ABD'de Petrol, Kimya ve Atom İşçileri Sendikası (OCAW), çevresel olarak tehlikeli işlerden ayrılanlara tazminat ödeyecek ve onları yeniden eğitecek kurumlar için bir süper fon önermiştir. Temelde adil geçiş yaklaşımı çerçevesinde şekillenen bu fonun, ülke çapındaki tehlikeli atık salınımlarını temizlemek için şirketlere vergi koyan, ulusal mevzuat (1980 ABD Süper Fon Yasası) ile paralel olması amaçlanmıştır. Ayrıca sanayisizleşme dalgasının işçiler üzerinde oluşturduğu kolektif travma, adaletsiz geçiş endişeleri ve oluşturduğu negatif atmosfer; emek, sağlık ve sosyal adalet sorunları için adil geçiş tartışmalarına zemin hazırlamıştır. Geçiş sürecinde toksik ve çevreye zarar veren endüstrilerden

uzaklaşmanın kendi çıkarları için en iyisi olacağını düşünen işçiler bu girişimi; mali tazminat, yeniden eğitim ve sosyal adalet beklentilerinin bir yansıması olarak görmüşlerdir (Mah, 2023; LSE, 2024).

Uluslararası düzeyde sendikalar ilk kez 1992 yılında Rio'da düzenlenen BM Çevre ve Kalkınma Konferansına davet edilmiştir. Rio Konferansı, ilk kez çevre ve kalkınma ilişkisini küresel ölçekte ele alan bir BM toplantısı özelliği taşımaktadır. Zirvede; sürdürülebilir kalkınma kavramının tanımlanması ve yaygınlaştırılması, çevre koruma ile ekonomik ve sosyal kalkınmanın bütüncül şekilde ele alınması, doğal kaynakların (su, orman, biyolojik çeşitlilik) sürdürülebilir yönetimi, iklim değişikliğiyle mücadele ve sera gazı emisyonlarının azaltılması başlıkları savunulmuştur (UN, 1992). Bunun yanında sendikalar 2006 yılında ilk kez Emek ve Çevre Konulu Sendikal Meclis düzenlemişlerdir. Dünyanın en büyük sendika örgütlerinin çoğunun katıldığı mecliste sürdürülebilir kalkınmada işçilerin rolü ele alınmıştır (UNEP, 2007). 2007 yılında ITUC, ölü bir gezegende işin de olmayacağı yaklaşımıyla bu rolü daha da pekiştirerek iklim değişikliğini daha fazla insanın ve işin yok olması şeklinde yorumlamıştır (ITUC, 2009).

21 yy.'da hem insan türünü hem de doğal dünyayı yok olmanın eşiğine getiren iklim düzeyinde yaşanan olumsuz gelişmeler yeni politika ve uygulamaları vazgeçilmez hale gelmiştir. Bu süreçte sendikaların rolünü belirleyen en temel faktör, karbonsuzlaştırmanın istihdam üzerindeki potansiyel etkileridir. Sendikalar bir yandan çevreyi koruma güdüsü ile karbonsuzlaştırmayı desteklemek bir yandan da fosil yakıtlara bağlı işleri korumak durumunda kalmaktadırlar (Thomas & Doerflinger, 2020: 392-396; Özer, 2025: 332-333; Barca & Leonardi, 2018). Bu ikilem dönüşümün nasıl olacağı ve kırılma noktalarını nelerin oluşturduğu sorularını beraberinde getirirken temel stratejilerin, geleneksel fosil yakıt ile çalışan sektörler ile yenilenebilir ya da temiz enerji ile çalışan sektörler arasında şekilleneceğini göstermektedir. Yürütülecek olan stratejilerin benimsenen ideolojilere göre farklılaşması, ayırım ya da zenginlik noktasında belirleyici bir etkiye sahiptir. Nitekim tarihsel gelişim sürecinde özellikle sanayileşme dalgalarında sendikaların temel konumlarını ve rollerini belirleyen ideolojik etkiler, iklim değişikliği politikaları ile daha belirleyici bir hal almıştır.

Siyasi düşüncelerde doğaya yönelik yaklaşımlar, geliştirilen ve uygulanan politikaların ideolojik temellerini oluşturmaktadır. Nitekim liberallere göre doğa, insan ihtiyaçlarının karşılandığı bir kaynaktır ve insan emeği ile dönüştürüldüğünde ve insani amaçlara göre yönlendirildiğinde anlam kazanmaktadır. Muhafazakârlar ise doğayı, genelde tehditkâr bir portre çerçevesinde resmetmektedirler. İnsanlar muhteşem varoluş halkası içinde doğanın bir parçasıdır. İnsanın üstünlüğü ona koruyucu bir statü bahşetmektedir. Sosyalistler, liberaller gibi doğayı bir kaynak olarak görmekte, romantik veya pastoral bir çerçevede güzellik, ahenk ve zenginlik çerçevesinde övmektedirler. Aynı şekilde insan ancak doğaya yakın olmakla mutlu olacaktır. Anarşistler regüle edilmemiş bir ahenk ve büyümeyi vurgulayarak, sosyal organizasyonları ekoloji formunda uygulamak istemektedirler. Bu yaklaşım basit ve dengeli bir model sunmaktadır. Faşistler, içgüdüsel ve ilkel hayat güçlerine vurgu yapan karanlık ve mistik bir doğa görüşü benimsemektedirler. Dolayısıyla doğa, vahşi bir kavga ve döngüsel bir yeniden üretim çerçevesinde karakterize edilmektedir. Feministler için doğa yaratıcı ve yumuşak huyludur. Erkekler doğa ile uyumsuz iken doğurganlık ve eğitime yetenekleriyle kadınlar, doğaya daha yakındırlar. Doğal güçleriyle kadınlar genellikle doğayla daha uyumludurlar. Ekolojistler için doğa; insan, insan olmayan hatta cansızları da kapsayan bir bütündür. Her şey birbirine bağlıdır. Doğa bilgelik ve doğru yaşamın kaynağıdır. Mutluluk doğaya hükmetmekten değil ona yakın olmaktan ve saygı duymaktan geçer. Sığ ekolojizme göre doğayı ne kadar korur ve seversek insan hayatı o kadar sürdürülebilir hale gelecektir. Bu yaklaşım özellikle nüfus artışı denetleme, yenilenemeyen kaynakları kısıtlama, kirliliği azaltma ile olmalıdır. Derin ekolojizme göre ise insan, diğer türlerden hatta doğadan üstün değildir. İnsan hayatının amacı doğadan destek almak değil doğayı desteklemektir. Bu fikir sığ ekolojizme göre daha radikal bir özellik taşımaktadır. Son olarak dini fundamentalistlere göre doğa, ilahi yaratılışın bir ifadesi ve yaratıcının bahşettiğidir. Bu yaklaşım doğaya karşı saygıyı görev olarak bilmektedir. Aynı zamanda doğa, insan ihtiyaçlarını tatmin etmek için özel olarak yaratılmıştır (Heywood, 2011: 275-277).

Benimsenen ideolojiler daha geniş bir çerçevede, toplum nezdinde uyum ve geçiş stratejilerinin özünü oluşturmaktadır. Bireylerin, kurum ve kuruluşların benimsediği stratejiler, faaliyet gösterilen toplumun demokrasi karnesi ile son halini almaktadır. Demokratik yönetimler özgürlükçü stratejilere anti-demokratik yönetimler daha baskıcı ve güdümlü stratejilere zemin hazırlamaktadır. Bu durum çalışma hayatı açısından ele alındığında yine tarihsel gelişim sürecinde olduğu gibi sosyalizm ve kapitalizm akımlarının belirleyici rollerinin devam ettiğini söylemek mümkündür. Tarihsel tecrübeler, faaliyet gösterilen sektörler, temsil edilen üye kalıplarına, benimsenen sendika içi demokrasi özelliklerine bağlı olarak sendikal düzlemde benimsenen stratejiler; güdümlü, pragmatik, reformist ve Marksist olmak üzere temelde dört kategoride sınıflandırılabilir (Şekil 2).

Kaynak: Ekin, 1994: 68-79; Mahiroğulları, 2013: 30-36'den yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 2: İklim Değişikliğinde Sendikal Stratejiler

Şekil 2'de de görüldüğü üzere güdümlü kategorideki sendikalar çoğunlukla hükümetlerin geçiş ve uyum politikalarına doğrudan uyum sağlamaktadırlar. Çoğunlukla antidemokratik özellikte faaliyet gösteren hükümet yapılarının güdümünde strateji belirleyen bu gruptaki sendikalar faaliyetlerinde, gönüllü ve/veya tedirgin hareket etmektedirler. İnisiyatif alma konusunda ise daima endişelidirler. Pragmatik kategoride bulunan sendikalar geçiş ve uyum politikalarının adil olmasını istemektedirler. Ancak bu süreçte kendi üyeleri öncelikli gruptur. Toplumsal fayda çıktılarını ikinci planda değerlendirilmektedir. Reformist kategoride sendikalar iklim politikalarına karşı ılımlı stratejiler benimsemektedirler. Faydalı olduğu düşünülen stratejiler hemen benimsemektedir. Kaygı duydukları konularda ikna edilmeleri gerekmektedir. Marksist kategorideki sendikalar iklim değişikliğinin sosyal çıktılarına daha geniş çerçevede odaklanmaktadır ve değişim politikalarına çoğunlukla mesafelidirler. Bu süreçte Marksist sendikalar, siyasi parti kanallarını etkin kullanma yaklaşımından kontrolsüz aşırı sosyal hareketlere kadar her düzeyde bulunabilmektedirler (Ekin, 1994: 68-79; Mahiroğulları, 2013: 30-36).

Uygulamalar ve Örnekler

Güdümlü Strateji

Güdümlü stratejiler kategorisinde Çin, önemli bir örnektir. Sistem, batı endüstri ilişkileri sisteminden oldukça farklı olarak devlete bağımlı sendikacılık şeklinde işlemektedir. Sosyalist işleyişin yanı sıra liberal politikaların da olduğu bir işgücü piyasasında çok farklı segmentasyonlardan oluşan bir yapı bulunmaktadır. Çin Halk Cumhuriyeti'nde (ÇHC) tek yönetim partisi olan ÇKP (Çin Komünist Partisi); temelde Marksizm-Leninizm fikrini esas almaktadır. Özellikle Parti-Devlet yapısının önemli bir uzantısı şeklinde işleyen ACFTU (Tüm Çin İşçi Sendikaları Federasyonu) stratejilerini yine bu rolde belirlemekte ve yürütmektedir. ACFTU'nun faaliyetleri tarihsel gelişim sürecinde olduğu gibi günümüzde de Parti-Devlet ile yakın bir ilişki çerçevesinde şekillenmektedir. Başlangıcı ÇKP'nin Şangay'da "Çin İşçi Birliği" sekreterliğini kurduğu 1921 yılına kadar uzanmaktadır. 1925 yılında Guangzhou'da İkinci Ulusal Çalışma Konferansı'nda ACFTU anayasası kabul edilmiş ve Kızıl İşçi Sendikaları Enternasyonal'ine bağlı olarak resmen kurulmuştur (Ma, 2011: 149). Tek yasal sendika örgütü olarak faaliyet gösteren ACFTU, 1949 yılından sonra sosyalist bir komuta ekonomisinin ihtiyaçlarına göre yeniden yapılandırılmış ve daha çok partinin işçileri kontrol ettiği bir transmisyon kemeri (transmission belt) misyonu üstlenmiştir. 1978 yılında Çin ekonomisi liberalleşmeye başlamış ve tarım ekonomisinden çok emekle beslenen bir sanayi sistemi oluşmaya başlamıştır. 1978 yılı, işgücü piyasalarının yavaş yavaş yeniden şekillenmeye başladığı yıl olma açısından önem taşımaktadır. Bu dönüm noktasından itibaren her seviyede endüstri ilişkileri sistemi ACFTU'nun geleneksel işlevlerine meydan okuyan bir değişim süreci olarak yorumlanmaktadır. Bu süreçte ACFTU'nun düştüğü ikilem şu şekilde özetlenmektedir: İşçi protestolarının ve daha yüksek ücretlere yönelik grevlerin yoğunlaşması durumunda ortaya çıkan anlaşmazlıklarda parti ile yan yana mı olmalı (ya da kiminle yan yana olmalı) yoksa arabuluculuk misyonu mu üstlenmelidir (Traub-Merz, 2011: 11-12).

Çin endüstri ilişkilerinin yapısı çoğulcu teorik yapıdan iki noktada farklılaşmaktadır. Bunlardan birincisini gücün ana pazarlık grupları arasında dağılmış ancak Parti-Devlet elinde oldukça merkezileşmiş olması oluşturmaktadır. Diğerini ise tek yasal sendikal örgüt olan ACFTU'nun işçileri aşağıdan yukarıya özgürce örgütlemesi yerine yukarıdan aşağıya Parti-Devlet sisteminin bir uzantısı olarak örgütlenmesi oluşturmaktadır. Buna göre Çin'deki sendikaların örgütsel yapısı sendikalar ve ACFTU tüzüklerinden hareketle beş ilkeye dayandırılmaktadır. Bu ilkeler şu şekildedir: Sistem homojen olmalıdır ve ACFTU tarafından yönetilmelidir. ÇKP sendikalar üzerinde üstünlüğe sahip olmalıdır ve partinin liderliği kabul edilmelidir. Sendikaların örgütsel düzeyleri Lenin'in demokratik merkezilik kavramı çerçevesinde gerçekleşmelidir. Diğer bir ifade ile en alt ve en üst düzeyde faaliyet gösteren sendikalar birbirleriyle ilişkili olmalıdır. Taban sendikaların endüstriyel sendika ve bölgesel sendika olmak üzere iki üyeliği olmalıdır ancak bölgesel sendika baskın olmalıdır (Traub-Merz, 2011: 16).

Sendikalar temelde işletme sendikacılığı çerçevesinde örgütlenmektedir. Faaliyet gösteren sendikaların özellikleri şu şekildedir: Bir işletmede yalnızca tek bir sendika bulunabilir, kıdemli yöneticiler de dâhil tüm işçiler ve personeller sendika üyesi olabilirler. İşletme sendikasının kurulabilmesi genellikle işverenin iznine tabidir ve işçiler

genellikle sendikaya üye olup olmama konusunda tercih sahibi değildirler. Üyelik işletme yönetimiyle üst düzey sendika örgütü arasında gerçekleşen bir anlaşma ile oluşmaktadır. Bu kapsamda işçilerin sendika üyelik statüleri, kendi kişisel özelliklerinden çok işveren/işletme nitelikleriyle yakından ilintilidir. Diğer bir ifade ile işçi kendi sendika statüsü üzerinde söz sahibi değildir. Ayrıca sendikalaşmanın belirlenmesinde; işletmenin boyutu, işletmenin mülkiyeti ve belirlenen yönetim stratejileri önemli rol oynamaktadır. Aynı şekilde işletmelerdeki toplu sözleşmeler ve ücret sözleşmeleri genellikle sendika üyesi olan ile sendika üyesi olmayan işçiler arasında herhangi bir ayırım yapmaksızın çalışan işçi ve personelin tamamını kapsar bir nitelik taşımaktadır (Lee & Liu, 2012: 218).

Bu kapsamda en derin ideolojik değişimin yaşandığı 1978 yılı çevre politikaları açısından da önemli bir dönüm noktasıdır. Bu tarihten sonra reform ve açılma hareketleri ile şekillenen piyasa temelli yaklaşım ile ÇKP ideolojisi Çin'in çevre yönetimindeki otoriter çevrecilik yaklaşımında etkili olmuş ve bu özellik iklim değişikliği politikalarının en belirgin özelliğini oluşturmuştur. Yukarıdan aşağı ve katılımcı olmayan politika ortamı, düşük karbonlu bir geçişi teşvik etmede büyük rol oynamaktadır. Ancak merkezi yönetimin yerel yönetimi kontrol edememesi, yerel yönetimlerin ve enerji yoğun işletmelerin açık otoriter yönetime rağmen kendi enerji tüketimlerini yönetmek için yüksek derecede özgürlük ve esnekliğe sahip olmaları liberal çevrecilik ortamını yaratmıştır. Yine de bu durum Çin'in çevre yönetim sürecindeki otoriter çehresini değiştirmemiştir (Lo, 2015). İklim politikalarının sadece merkezi boyutta değil yerel yönetimlerle birlikte birbirine bağlı ve kapsamlı bir şekilde yürütülmesi gerekliliği çevre yönetimindeki başarının temel gerekliliği haline gelmiştir (Lo, 2014).

Son yıllarda Çin, çevre ve iklim stratejilerini ulusal sanayi ve ekonomi planlamasına derinlemesine entegre etmiştir. Çoğunlukla; temiz teknoloji üretimini artırma, yenilenebilir enerji kaynaklarını genişletme ve ekolojik uygarlık için kapsamlı bir yasal çerçeve oluşturma aynı zamanda enerji güvenliği için kömüre olan bağımlılığı yönetme politikalarına yönelmiştir. Kuzey, batı ve güneybatı çöllerinde devasa rüzgâr ve güneş enerjisi tesisleri geliştirmekte ve büyük açık deniz rüzgâr enerjisi projeleri yürütmektedir. Dünyanın en büyük güneş paneli, rüzgâr türbini ve elektrikli araç (EV) üreticisi konumundadır. Temiz enerjiyi endüstriyel yatırımların ve uluslararası ticaretin temel itici gücü olarak kullanmaktadır. Buna karşın Çin'de politika ve şebeke istikrarı için hala büyük ölçüde kömüre bağımlı bir işleyiş hâkimdir. Diğer bir ifade ile ani ve mutlak aşamalı kapatmalar uygulamak yerine, kömür ve petrol tüketimini zirve noktalarda dengelemeye ve istikrara kavuşturmaya yönelik politikalar odaklanmaktadır (CAT [Climate Action Tracker], 2025).

Pragmatist Strateji

Çalışma hayatında pragmatik geleneğin önemli bir temsilcisi konumunda olan Amerikan İşçi Federasyonu-Endüstriyel Örgütler Kongresi (AFL-CIO) iklim krizi stratejilerini temelde, fosil yakıt endüstrilerinde istihdam edilen çalışanların durumu ile yenilenebilir enerji sektörlerinde yer alan ya da alacak olan çalışanların durumu arasında şekillendirmektedir. Dönüşüm sürecini pazarlık ekseninde ele almakta, hükümetin iklim politikalarını ulusal rekabet açısından desteklemekte ancak geçiş yükünün sadece çalışanlara kalması riskini endişeyle karşılamaktadır. Stratejilerin belirlenmesi ve yürütülmesi sürecinde; sendikacılıkta yaşanan gerilemeler, işleri kötüleştirme ve ortadan kaldırma riski taşıyan dijitalleşme, çoklu diyalog, grev dalgalanmalarından alınan güç ve dijitalleşmenin yarattığı refahtan pay alma kriterleri belirgin rol oynamaktadır (AFL-CIO, 2022). AFL-CIO iklim değişikliği konusunda kararlı bir yaklaşım benimsemekte, geçiş politikalarının istihdam eksenli olmasına, dönüşüm sürecinde kimsenin geride kalmamasına dolayısıyla daha iyi, daha kapsayıcı ve daha adil bir gelecek için yatırım yapılmasına hatta ek sosyal güvence politikalarının benimsenmesine özen göstermektedir.

Nitekim AFL-CIO; 14 Haziran 2022 yılında yapmış olduğu toplantıda iklim değişikliği, enerji ve sendikal istihdam konulu kararı kabul etmiştir. Kararda iklim değişikliği tehdidine ve bunu karşılamak için karbon emisyonlarının azaltılması gerekliliğine dikkat çekilmiştir. Bu karara göre, iklim değişikliğinin etkileri ciddi bir şekilde giderek artmaktadır. Seller, kuraklıklar, kontrol edilemeyen yangınlar, aşırı sıcaklıklar ve deniz seviyesindeki yükselmeler, şiddetli hava koşulları vb. gelişmeler çalışanları, insan sağlığını ve toplulukları derinden etkilemektedir. Bu durum acil ve sürekli müdahaleleri zorunlu kılmaktadır. İklim değişikliği için emisyonları azaltmak, ekonomik ve alt yapısal dönüşümleri sağlamak için uyum politikalarına dolayısıyla daha fazla özel-kamu yatırımlarına ihtiyaç duyulmaktadır. İklim değişikliği iklim adaleti merkezinde ele alınmalıdır. Çünkü bu değişim; çocuk gelişimi, düşük gelirli aileler ve farklı etnik kökenden gelen topluluklar üzerinde orantısız bir yük oluşturmaktadır. Bu gelişme ciddi sosyoekonomik ve ırksal adalet sorunlarına yol açmaktadır. Sendikal işler ve temiz enerji teknolojilerinin sendika sözleşmeleri kapsamında çıkarılması, üretilmesi, inşa edilmesi ve işletilmesi büyük önem taşımaktadır. Sürecin en temel argümanını adil geçiş yaklaşımları oluşturmaktadır. Nitekim kirlilik ve yetersiz yatırımlardan zarar gören topluluklara, kayıp veya risk altındaki fosil yakıt istihdamına bağlı olan topluluklara ayrıca yatırım yapılması gerekmektedir. Geleceğe yönelik istihdamın yaratılması ve kamu hizmetlerini destekleyen vergi tabanının yenilenmesi gerekmektedir. Öncelikle teknolojik gelişmelerden doğrudan etkilenen işçilerin sahip

oldukları kaliteli sendikal işleri sürdürebilmeleri için ihtiyaç duydukları eğitimi almaları, işsiz kalanların ise bu eğitimlerden ücretsiz faydalanmalarının sağlanması gerekmektedir (AFL-CIO, 2022).

Bu süreçte Green New Deal (Yeşil Yeni Düzen) ve Built Back Better (Daha İyi İnşa Et) Programlarının yaratacağı iş sahaları önemli bir yere sahiptir. Yeşil Yeni Düzen; iklim değişikliği, ekonomik güvencesizlik ve ırksal adaletsizlik ile mücadele ederken daha temiz ve daha adil bir dünya inşa etme amaçlı bir hükümet gündemidir. New York'tan temsilci A. Ocasio-Cortez ve Massachusetts'ten senatör E. J. Markey gibi demokratlar tarafından 2019 yılında ABD'yi fosil yakıtlardan vazgeçirme ve sera gazı emisyonlarını durdurmaya yönelik girişim olma özelliği taşımaktadır. Cumhuriyetçiler tarafından bu girişim sosyalist bir devralma olarak değerlendirilmektedir. Bu yaklaşım; 2050 yılına kadar net sıfır emisyon, ABD'nin küresel öncü rol üstlenmesi gerektiği ve 10 yıllık bir seferberlik ilan edilmesi politikaları çerçevesinde birleşmektedir. Kısacası bu yaklaşım iklim krizine karşı bir fikir ve ideal listesini oluşturmaktadır. Daha İyi İnşa Et; Başkan Biden tarafından 2020-21 arasında önerilen yasal bir çerçeve olma özelliği taşımaktadır. 2020'den itibaren; sosyal, altyapı ve çevre programlarına ülke çapında en büyük kamu yatırımlarını hedeflemiştir. Ayrıca plan; ARP (Amerikan Kurtarma Planı), AJP (Amerikan İş Planı), AFP (Amerikan Aile Planı) olmak üzere üç alt plandan oluşmaktadır. Bu planlardan ARP, Covid-19 salgını yardım tasarısı iken AJP, uzun süredir ihmal edilen ABD altyapı ihtiyaçlarının karşılanması ve yine ABD'nin iklim değişikliğine negatif katkısının azaltılmasını hedeflemektedir. Aynı şekilde AFP, daha önce ABD de ulusal düzeyde yasallaştırılamamış çeşitli sosyal politika girişimlerini finanse etmeye yönelik bir öneri olma özelliği taşımaktadır. Alt planlardan ilki 1,9 Trilyon \$ 2021 yılında Amerikan Kurtarma Yasası olarak kabul edilmiştir. Diğer iki alt plan ise farklı yasa tasarıları halinde yeniden işlenmiş ve AJP, 2021'de yasallaştıran altyapı yatırımları ve iş yasasına yönlendirilmiştir (AFL-CIO, 2022).

Dolayısıyla ABD'de adil geçiş politikaları ile şekillenen iklim stratejileri potansiyel kayıpları hafifletmeyi amaçlamaktadır. Adil geçiş ciddi ekonomik sıkıntıların önlenmesinin en iyi yolu olarak görülmektedir (Cha, 2020). Başarılı bir adil geçiş, kesişimsel ve geniş tabanlı hareketlere bağlıdır. Adil bir geçişe yönelik emek ve toplum öncülüğündeki savunuculuk çalışmaları, Yeşil Yeni Düzen (YYD) ve adil bir karbon sonrası dünya vaatlerini gerçekleştirme yolunda temel bir öneme sahiptir. Bu amaçla emek ve iklim hareketlerini birleştirmeye adanmış bir sivil toplum örgütü olan Adil Geçiş Projesi, sürdürülebilirlik için 2020 ilkbaharında iddialı ve geniş kapsamlı bir proje olarak yürürlüğe konulmuştur (Cha & Pastor, 2022; Cha, vd., 2022).

Öte yandan pragmatik yaklaşıma göre küresel iklim politikaları en azından bugüne kadar başarısızdır. Dolayısıyla stratejiler kolektif değil pragmatik boyutta olmalıdır. İklim değişikliği uzun dönemli çözümleri içermesinin yanı sıra araştırma süreçleri inanılmaz maliyetlidir ve ekonomik rekabet olumsuz etkilenmektedir. Beklenmedik yan etkiler, çok paydaşlı politikalar ve orantısız teknolojik donanımlar kolektif yaklaşımları başarısız kılmaktadır. Aynı şekilde ekolojinin küresel bir ideolojiye dönüşmesi oldukça güçtür. Ekolojik politikalar özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından gelişmiş ülkeleri yakalama fırsatını yok ettiği şeklinde yorumlanmaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler iklim krizinde aynı sorumluluğa sahip değildir. Gelişmiş ülkeler iklim kriziyle ilgili politikalara meyilli değildir. Bu süreçte ülkeler, elde ettikleri zenginlikten ve refahtan vazgeçmek istememektedirler. Dolayısıyla büyüme fırsatı yaklaşımlarından birini benimseyerek iklim krizi politikalarına duyarsız kalabilmektedirler. Ülkelerin rekabet güdüsü ve tüketicilerin yaklaşımları (tüketim kalıplarının değişmesi) iklim krizini derinleştirmektedir. Ekolojik düşüncenin beraberinde ekonomik kalkınma politikalarını da içeren yaklaşımı, bazı zorlukları içermektedir. Sürdürülebilir veya sıfır büyüme politikalarının toplumlar için cazibesi belirsizdir. Bu politikaları kimin benimseyeceği önemli bir sorun alanını oluşturmaktadır. Çevre krizi sadece gelişmiş ve maddi bakımdan zengin topluluklar tarafından halledilebilir inancı yaygındır. Ekolojik yaklaşımların sadece zenginler ve gençlerle sınırlı kalma ihtimali yüksektir. Ekolojik yaklaşımın getireceği değişimlerin ölçeği hangi boyutta olacaktır ve neleri etkileyecektir. Ekolojik düşünce; sosyalizm, faşizm, feminizm vb. siyasi yaklaşımlardan daha radikal olmalıdır. Güç ilişkilerinin dönüşümü (işçi-işveren-devlet) ve (STK'ların daha etkin olduğu) yeni sistemleri gündeme getirme potansiyeli vardır. Ekolojik teoriler, geleneksel değer ve hassasiyetlerinden (sanayi toplumu) çok daha farklı konular içermektedir. Ekolojik teorilerin başarılı olabilmesi için etkilemek istediği kültüre tamamen yabancı bir felsefeye dayanması gerekmektedir (Ritzer, 2011: 352-354). Dolayısıyla pragmatik iklim politikalarını gerekli kılan etkenleri şu şekilde sıralamak mümkündür: Kolektif politikaların uzun dönemli çözümleri içermesi, iklim politikalarının araştırma süreçlerinde bile inanılmaz maliyetli olması, iklim politikalarının ekonomik rekabeti olumsuz etkilemesi, iklim politikalarının oluşturduğu yan etkiler (örneğin alternatif enerji girişimlerinin tarım sektörüne verdiği zarar), iklim politikalarının çok paydaşlı politikalar içermesi (küresel işbirliği gibi), ülkelerin demografik, teknolojik ve donanım (iklim kriziyle mücadele) orantısızlığı, neo-liberaller ve çevreciler arasındaki gerilim, Kyoto Protokolü'nün küresel başarısızlığı, ekolojik modernleşme teorisinin küresel bir ideoloji olarak uygulanmasının güçlüğü, iklim mülteciliği sorunu, iklim krizi-yeni teknolojiler arasındaki strateji uyumu ya da uyumsuzluğu.

Reformist Strateji

Reformist stratejiler iklim değişikliği politikalarında uyum ve geçiş süreçlerine daha ılımlı yaklaşmaktadırlar. Duyulan endişeler temel gerekçelerle ele alınmakta toplu pazarlıklar önemli bir argüman olarak kullanılmaktadır. İşbirliği, diyalog ve tüm düzeylerde yönetime katılma pratikleri önemli birer araç olarak kullanılmaktadır. Ayrıca reformist stratejilere göre iklim değişikliği politikaları yeni teknolojiler ile desteklenmelidir. Çoğunlukla ekolojik modernizasyon teorisi etrafında şekillenen reformist stratejiler, kapitalist sistemlerin tamamen ortadan kaldırılmasının aksine işlemlerine ancak ortaya çıkabilecek eksiklik ve aksaklıkların giderilmesine taraftırlar. Diğer bir ifade ile iklim değişikliği politikalarının getireceği potansiyel ekonomik rekabet dezavantajı ancak yeni teknolojilerin aktif kullanımı ile mümkün olacaktır. Aslında bu yaklaşım yeni değildir. İklim değişikliği tartışmaları dijitalleşme sürecinde yaşanan gelişmelerin işgücü piyasaları üzerindeki etkileri kapsamında değerlendirilmiştir. Nitekim ileri teknolojik gelişmeler çalışanları daha üretken hale getirecektir. Dolayısıyla çalışma saatlerinin azalması yönündeki beklentiler güçlenmiştir. Aynı zamanda boş zaman kullanımını arttıracak olan bu gelişme daha fazla zaman egemenliği sunacaktır. Çalışma saatlerinin daha fazla kişiye yayılması dolayısıyla işsizliğin azalması, stres düzeyinin azalması, boş zamanın artması dolayısıyla yaşam kalitesinin yükselmesi ve çevre üzerindeki olumsuz etkilerin azalması yönündeki olumlu etkiler iklim stratejilerinde de etkili olacaktır. Aynı şekilde ücret gelirlerinde herhangi bir kesinti yaratmayacak ve kısa çalışma süreleri çerçevesinde sendikal hareket güçlenecektir.

Buna göre reformist stratejiler kapsamında Almanya önemli bir örnektir. Nitekim Alman endüstri ilişkileri sisteminin merkezinde; sendikaların (çatışmalarla birlikte) gerçekleşen politika koordinasyonu, toplu pazarlık ve ortak karar alma yoluyla hareket ettiği bir çatışma ortaklığı modeli yer almaktadır. Sendikalar geleneksel olarak STK'lar ve sosyal hareketlerden çok devlete ve şirketlere yakınlaşmıştır. IG Metall (Alman Metal İşçileri Sendikası) bunların en bilinenidir. Alman hükümeti sosyal diyaloga dayalı bir adil geçiş politikası sürecini başlatmasının ardından sendikalar, kömürün aşamalı olarak kullanımdan kaldırılması gerekliliğini daha kolay kabul etmişlerdir (Kalt, 2022: 506-509). Gramsci'nin yaklaşımı çerçevesinde değerlendirilen bu strateji sendikalar da dâhil olmak üzere devlet-sivil bağlantısındaki aktörlerin koalisyonu ile güçlenmiştir. Büyüme koalisyonu olarak adlandırılan bu birlikteliğin, koalisyon ve sağduyu ideolojisi sağlam kaldığı sürece devam etmesi beklenmektedir (Keil & Kreinin, 2022:567-568). Bu süreçte Almanya'nın sert kömür madenciliğinin aşamalı olarak kaldırılması (1950-2018) politikaları önemli bir örnek olarak değerlendirilmektedir. Yalnızca işsizliği ele alan politikaların değil aynı zamanda altyapı, eğitim, araştırma tesisleri ve konum faktörlerini iyileştiren önlemlerin alınması gerektiğine inanılmaktadır. Almanya örneği bu yaklaşımı ile şehir, bölge ve ulusal hükümetler ve kurumlar için çok merkezli bir yaklaşımla işbirliği yapılması halinde uyum ve geçiş zorluklarının üstesinden gelinebileceğini göstermiştir (Oei, Brauers & Herpich, 2019).

Reformist stratejiler kapsamında bir diğer önemli örnek ise Birleşik Krallıktır (BK). BK'da sendika iklim temsilciliği, bireysel sendikalar tarafından başlatılmış ve TUC (Sendikalar Kongresi) tarafından desteklenmiştir. İşyerinde sendika iklim temsiliyeti, sınıf örgütlenmesinin önemli bir unsuru konumundadır. Bazı sendika temsilcileri aktif iklim aktörleri haline gelmiş ve iklim temsili; benzersiz, yenilikçi ve dinamik bir yapı kazanmıştır. Kamu ve özel sektör işyerlerinde birkaç bin sendika iklim aktivistinin varlığı önemli bir faktör haline gelmiştir. Ayrıca özel olarak organize edilmiş komiteler, konferanslar, forumlar ve film gösterimleri de dâhil olmak üzere yaygın işçi katılımı önemli bir etki oluşturmuştur. Sendikalar ve işverenler arasında imzalanan resmi işyeri anlaşmaları, işçiler ve temsilcilerinin iklim bilinci konusunda eğitim almaları, faaliyetlerin kampanyalar ile ağlar halinde örgütlenmeleri, üstlenilen rollerin daha çok; genç, kadın, siyahi ve azınlık etnik kökenli işçileri çekmesi ve temsilcilerin sendika aktivistleri havuzundan seçilmesi, canlanmanın temel boyutlarını oluşturmuştur. Bu nedenle sendika temsilcileri, iklim politikalarına gerçekten yeni bir katkı sunmuştur. Belirgin hale gelen iklim politikaları, sürdürülebilir eylem potansiyellerini ön plana çıkarmıştır (Hampton, 2018: 482-484).

Marksist Strateji

Marksist kuramın önemli bir uzantısı niteliğinde olan eko-sosyalist yaklaşıma göre doğa sömürsü, emek sömürsünden ayrılamaz. Aynı şeylerdir ve aynı süreci ifade etmektedir. Bu nedenle sürdürülebilir çalışma, emeğin maddi çıkarlarını dile getirmekle başlamalıdır ve emek-doğa arasında temel bir dayanışma söz konusu olmalıdır. Dolayısıyla üretim süreçlerinin hızını yavaşlatmak (grev bağlamında) hem emeğin hem de doğanın çıkarıdır. Düşük karbonlu bir ekonomiye geçiş, karşılıklı anlaşmalar ile değil koordineli bir endüstriyel örgütlenme ile mümkündür (Crawford & Whyte, 2025). Aynı şekilde eko-sosyalist yaklaşıma göre ekolojik krizin çözümü, muazzam güçteki endüstrilere karşı kitlesel bir hareket ile mümkündür. Bu yaklaşım Marx'ın sermaye, toplum zorlamadıkça işçinin sağlığını ve yaşam süresini hesaba katmaz yaklaşımına dayandırılmaktadır. Ayrıca sermayenin tüm yaşamı hesaba katmaması gezegeni yok etme eşiğine getirmiştir. Bu gelişmenin temelinde neoliberal dönüşümün temel savunuları yer almaktadır. Özellikle neoliberal güçlerin 1970'lerde krizi bahane ederek

güçlerini birleştirmeleri çevresel yıkımı derinleştirmiş dolayısıyla antikapitalizm politikaları yeni bir konum kazanmıştır (Huber, 2019).

Marksist stratejilerin önemli bir örneği olan İtalya'da otomotiv sektöründe faaliyet gösteren ex-GKN fabrikası çalışanları, iklim adaleti sloganları etrafında bir araya gelerek kolektif hareketin, iklim değişikliğine karşı uygulanabilir bir strateji olduğunu pratik ve militan bir şekilde göstermişlerdir. Oluşan işçi hareketinin yenilikçi yaklaşımları, geniş kitlesel seferberlikler yaratmayı başarmış on binlerce kişi defalarca sokağa çıkmıştır. İklim değişikliği politikalarının işten çıkarmalar şeklinde yansıtılmasını (9 Temmuz 2021 tarihinde 400'den fazla kişinin e-posta yoluyla işten çıkarıldığının bildirilmesi üzerine bu durumu) ekolojik geçişin doğal bir sonucu olarak gören fabrikaya karşı oluşan mücadele ruhu, kaybolan işleri geri alma hedefi ile şekillenmiştir. Ayrıca bu yaklaşım; radikal, katılımcı demokrasi, işçi sınıfının çevreciliği, genel toplumsal seferberlik ve iklim adaleti arasında doğal bir bağlantı olduğunu vurgulamıştır (Feltrin & Leonardi, 2023: 55-57). Temelini 1960-70'lerde görülen Operaismo olarak bilinen sınıf mücadelesinin deneyimlerine dayandıran ex-GKN hareketi, işçi sınıfı kapitalist kalkınmanın motoruysa, aynı zamanda bir kopuş gücü de olabilir mantığına dayandırılmaktadır (Matheron, 1999). 1990'larda şirketler ve sendikalar arasında yapılan anlaşmalarla sektöre uğrayan Operaismo duruşu bir anlamda 2021 ex-GKN hareketi ile hayat bulmuştur denilebilir.

Aynı şekilde Fransa'da 2025 yılında Omnibus I direktifi aracılığıyla düzenlenen çevresel ve sosyal düzenleme dalgasını kınamak için Paris'te Place de Breteuil'de düzenlenen gösteri bir diğer örnektir. Gösteride aralarında Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu'nun (FIDH) da bulunduğu 20 dernek ve sendika faaliyet düzenlemişlerdir. Gösterinin asıl amacını ise Fransız halkını hükümetin tutumu konusunda uyarmak, halkın sesini duyurmak ve sivil toplumun gücünü göstermek oluşturmıştır (FIDH, 2025).

Öte yandan bir başka örnek Güney Afrika'dır. Apartheid karşıtı hareketin bir parçası olarak görülen sendikacılık uzun süre sosyal hareket sendikacılığı modelini izlemiş ve ucuz siyahi emeğe dayanan Apartheid sisteme karşı başarılı faaliyetlerde bulunmuşlardır. Özellikle son yıllarda benimsenen neoliberal kalkınma yolu, işçi hareketi içindeki gerginliklerini artırmış ve NUMSA (Güney Afrika Ulusal Metal İşçileri Sendikası) COSATU'dan (Güney Afrika Sendikalar Kongresi) ayrılmıştır. Ayrıca sendikalar neoliberalizmin; yaygın işsizlik, yoksulluk ve eşitsizlik geçmişi nedeniyle politika kurallarını izleyen yeşil geçişlere karşı temkinli davranmaktadırlar. Özellikle yüksek işsizlik oranı, adil bir geçişin en temel zorluk alanı olarak belirlenmiştir (Kalt, 2022: 506-509). Enerji geçişinin politik ekonomisi, temiz enerji geçişleri yönetimi ve finansmanı konularında görülen hareketler (Baker, Newell & Phillips, 2014) diğer başarılı hareketlerin temel faaliyet alanlarını oluşturmıştır.

Aynı şekilde Arjantin'de CGT (Genel Emek Konfederasyonu) hükümet ile çevre konusunda bir çerçeve anlaşması imzalamıştır. Anlaşma; işçileri ve sendikaları çalışma ve çevre politikaları konusunda bilinçlendirmek, bu politikalara bağlı kılmak, ulusal çevre politikalarının tartışılmasını, uygulanmasını ve izlenmesini sağlamak amaçlarını kapsamaktadır. Ayrıca anlaşma, işçilerin katılımını garanti altına almak için çevre gündeminde kurumsal bir alan oluşturmak üzere hükümet ve sendikalar arasında iki taraflı koordinasyon sağlayacak bir kurum oluşturmayı amaçlamıştır. Her faaliyet sektöründe çevre delegeleri oluşturulmasını önermiştir. Öngörülen faaliyet alanları; çevre delegeleri için eğitim, adil geçiş mekanizmalarını da içeren siyasi ve teknik belgelerin oluşturulması, iyi uygulamaların hayata geçirilmesi, yeni işlerin ve daha iyi ücret düzeylerinin belirlenmesi şeklindedir (UNEP, 2007).

GÜDÜM, DİYALOG VE GÜÇ ÜÇGENİNDE İDEAL STRATEJİLER

Güdüm, diyalog ve güç üçgeninde benimsenen ideolojiler iklim değişikliğinin özellikle sektörel kapsamı, derinliği ve hızı ile işgücünün güvencesizliği kaygıları temelinde şekillenmektedir. İş-çevre ikilemi temel belirleyici faktör konumundadır. Bu ikileminin dengelenmesi açısından; işlevsel sosyal diyalog (işçi-işveren-devlet), enerji sektörünün mülkiyeti ve kontrolü, yeşil korumacılık güdüsü, toplumsal hareket sendikacılığı temel dinamikleri oluşturmaktadır. Sendikalar tarihsel gelişim sürecinde olduğu gibi iklim değişikliği stratejilerinde de benimsedikleri temel ideolojileri takip etmektedirler. Ancak güdüm, diyalog ve güç üçgeninde diyalog kanadının daha ağır bastığını söylemek mümkündür. Nitekim ITUC'un küresel düzeydeki temsil ve belirleyici rolleri dikkate alındığında iklim değişikliğinde sendikal hareketin daha yumuşak bir zeminde şekillendiği ve adil geçiş söylemi üzerinde yükseldiği savunulabilir. Bu rol ITUC'un COP'lardaki öncü ve dengeleyici rollerinden kaynaklanmaktadır. Güdüm ve diyalog tarafları için masada yer alma açısından bir başarı şeklinde yorumlanabilecek olan bu durum güç tarafları için hükümet ve şirket politikaları tarafından yönlendirilme konumu nedeniyle eleştirilere de açıktır.

Tablo 1: Güdüm, Diyalog ve Gc çgeninde Yürütülen Stratejiler

Rol	Strateji	rnek	Ekolojik Krizin Temel Dinamiği	Benimsenen Temel İdeoloji	Temel İdeolojinin Uygulanması	Ekonomik Büyüme Yaklaşımı	Çevre Hareketleri İle İlişkiler
Güdüm	Güdümlü Strateji	ACFTU (Çin)	Ancak devlet merkezi planlaması ile çözülebilir.	Devletin ekolojik hedefleriyle tam uyumlu bir strateji belirlenmelidir.	Devlet direktifleri ile mümkündür.	Devlet kontrolünde büyüme olmalıdır ve emisyon azaltım teknolojileri kullanılmalıdır.	Çevreci STK'lar devlet kontrolünde değil ise tehdit oluşturabilir.
Diyalog	Pragmatik Strateji	AFL-CIO (ABD)	Kısa vadede iş kayıpları olacaktır ve işsizlik sorunu en temel sorun alanıdır.	Radikal çevreci dayatmalara göre şekillenen ideoloji hakimdir.	Çevre mevzuatları ile yavaşlatılabilir, lobicilik ve statükoyu koruma stratejileri uygulanır.	Büyüme için fosil yakıt kullanımına (zellikle istihdam için) bir müddet devam edilmelidir.	Çevreci hareketlere doğrudan karşı yaklaşım hâkimdir ve çatışma eğilimi vardır.
	Reformist Strateji	(Küresel) IG Metall (Almanya) TUC (Birlesik)	Kapitalizm regüle edilmelidir ve kriz yeşil yatırımlar ile aşılabilir.	Piyasa mekanizmaları ile uyumlu, istihdam güvenceli adil geçiş vurgusu yapılmaktadır.	l müzakere-Sosyal diyalog (İşçi-İşveren-Devlet) hâkim olmalıdır.	Yeşil ekonomik büyüme mümkündür.	Yeşil hareketler ile stratejik ittifaklar kurulabilir ve ortak lobi faaliyetleri yürütmek mümkündür.
Gc	Marksist Strateji	NUMSA (Güney Afrika) CGT (Fransa)	Sermaye, emek ve doğayı eř zamanlı sömürmektedir.	Kapitalizm ekolojik krizin temel sebebidir. Dolayısıyla sistem değişimi vurgusu yapılır.	Sınıf eksenli ittifak olmalıdır. Enerji sektörünün kamulaştırılması kritiktir.	Sermayenin sınırsız birikimi önlenmelidir. Planlı küçülme politikaları uygulanabilir.	Toplumsal hareket sendikacılığı etkin olarak burada da kullanılmalıdır.

Kaynak: Ekin, 1994; Mahiroğulları, 2013; Traub-Merz, 2011; Bell, 2020; Felli, 2014; Hampton, 2015; Kalt, 2022; Rthzel & Uzzell 2011; Rthzel, Stevis & Uzzell, 2021; Stevis & Felli, 2015; Thomas & Doerflinger 2020'den yararlanılarak hazırlanmıştır.

ITUC 2018 yılında düzenlenen 4. Dünya Kongresinde; adil geçiş ihtiyaını onaylayarak, küresel eēitsizlięi kınamış dijitalleşmiş düşük karbonlu bir ekonomiye geçiş talep etmiştir. Bunun yanında ITUC, tüm geçişlerin adil geçişler çerçevesinde gerçekleştirilmesi gerektiğini talep ederek hükümetlerin bu kapsamdaki girişimlerini hızlandırmaları ve adil geçiş yatırımlarının arttırılmasını istemiştir. Geçişi teknolojik dönüşüm ile birlikte yorumlayan ITUC, sürdürülebilirliğin düşük karbonlu teknolojilere yatırım ile başlayacağını belirtmiştir (Industrial, 2019). Nitekim 2023 yılında düzenlenen COP-28 sendikalar için büyük bir zafer olarak tanımlanmaktadır. Uyum anlaşmasında sosyal korumaya özel olarak atıf yapılması dünya genelinde işçi tarafını bir adım ne çıkarmıştır. Aynı şekilde konferansta çalışma hayatında adil geçişin başarıya ulaşabilmesi için iki temel nokta savunulmuştur. Bunlardan birincisini ulusal iklim planları diğerini ise 2050 yılına kadar benimsenen karbon nötr hedefleri oluşturmaktadır. Özellikle karbon nötr hedeflerinin çalışanlar üzerinde belirleyici bir etkisi olacaktır. Dolayısıyla eski işlerden yeni işlere geçişi düzenlemek için çalışanlar ve/veya temsilcileriyle müzakereler eēit, adil ve dengeli uyum ve geçiş politikalarının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir (Wel, 2023).

Yine aynı dönem sayılabilecek bir zaman diliminde (27-28 Ekim 2022 tarihli) ETUC (Avrupa Sendika Konfederasyonu) Yürütme Kurulu Toplantısında kabul edilen bir karara göre; işçileri ve ailelerini artan yaşam maliyetine karşı koruma, toplu pazarlığı teşvik etme ve sosyal koruma sistemleri için uygun kaynaklar sağlama hedefleri benimsenmiştir. Aynı zamanda ekonomik durgunluk döneminde daha adil işgücü geçişleri için kaynaklar garanti edilmeli ve haneler yoksulluğa karşı korunmalıdır. Çalışanları ve serbest meslek sahiplerini işsizlik ve gelir kaybı risklerine karşı korumak için kısa çalışma programları ve benzeri önlemler alınmalıdır. Makroekonomik ve mali politikalar, ekonomilerin sosyo-ekolojik dönüşümü için öncelikli olarak ihtiyaç duyulan yatırımlara olanak tanınmalı, mali sürdürülebilirlik sağlanmalı ve finansal aktörler spelatif saldırılara karşı korunmalıdır. Dönemin sosyal boyutu, istihdam, beceri ve yoksulluğun azaltılmasına yönelik olmalıdır (ETUC, 2022).

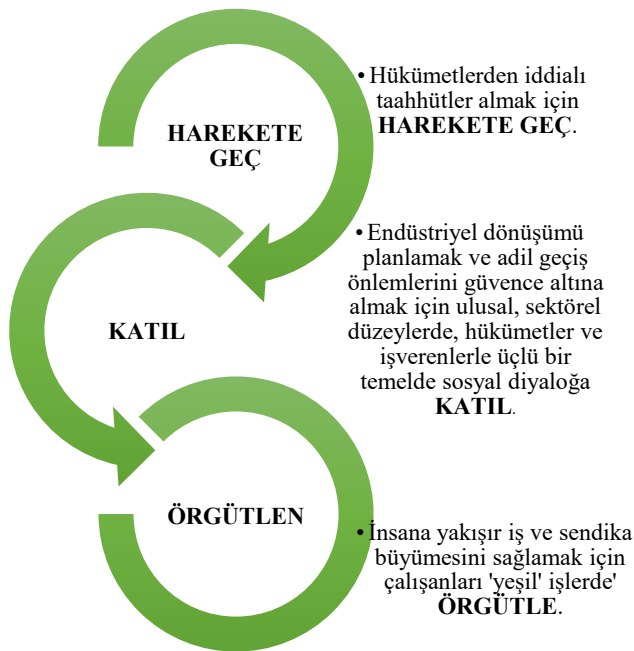
Gerek uluslararası (ITUC) gerek bölgesel (ETUC) yaklaşımların ve örneklerin önemli bir kısmını daha ılımlı geçiş süreçlerini telkin eden daha katılımcı, işbirliğine dayalı ve diyalog esaslı düzenlemeler oluşturmaktadır. Çoğunlukla adil geçiş söylemleri merkezinde şekillenen bu politikalar reformist ve pragmatist ideolojilerde daha fazla dile getirilmektedir. Ancak bu süreç Marksist ideolojilerce işveren güdümüne girme yönünde yorumlanarak aslında geçişin daha sert hatta kapitalist sistemin ortadan kaldırılarak ve sosyal hareketlerle birlikte daha da güçlendirilerek işlemelidir. Aynı şekilde bu yaklaşıma göre sendikaların toplumsal güçlerini yeniden inşa etme çabaları gerçek ekonomik ve sosyo-ekolojik boyutun net bir analizine bağlıdır. Çoğunlukla alternatif stratejileri birleştiren bu yaklaşıma göre yerleşik sosyal diyalog yaklaşımları etkisizdir. Söylendiği gibi düşük karbonlu ekonomiye geçiş kaçınılmaz değildir çoktan başlamış olduğu fikri geçerli değildir. Nitekim ITUC'un, sürdürülebilir bir topluma doğru geçişi yumuşatma, herkes için makul işler ve geçim kaynakları sağlayacak yeşil ekonomi kapasitesini sağlama yaklaşımına karşılık sosyal gc yaklaşımı, piyasa odaklı bir yaklaşımdan uzaklaşan kontrollü bir geçişi

savunmaktadır. Bunun yanında sosyal güç yaklaşımına göre adil geçiş mümkündür. Ancak küresel, siyasi, ekonomik yapı yeniden ve derin bir şekilde yapılandırılmalıdır. Bu yeniden yapılandırma, enerji tüketimi ve emisyon seviyelerindeki küresel eğilimlere ideal bir şekilde yanıt vermelidir. Çünkü yeniden ve derin bir şekilde gerçekleşmeyen yapılanma ne karbon üretimine ne de küresel sıcaklık artışlarına çare olmayacaktır. Ayrıca sosyal güç yaklaşımı, sosyal diyalog mekanizmasından farklı olarak mülkiyet ilişkilerini sorgulamaktadır. Bu durumun temel nedenini son kırk yıldır neoliberal yapılanmanın bir sonucu olarak yine sermaye çıkarına yeniden yapılandırma yaklaşımlarının benimsenmesi oluşturmaktadır. Aynı zamanda sürekli bir meydan okuma gerektirecek olan bu yaklaşım özelleştirme ve serbestleştirmenin ötesinde farklı bir anlam taşımaktadır (Sweeney & Treat, 2018: 42-43).

Dolayısıyla iklim değişikliğinde sendikalar temel stratejilerinde güdümlü-vesayet ideolojilerden Marksist ideolojilere kadar farklı düzeylerde görüş benimseyebilmektedirler. Aynı şekilde bireysel düzeyden toplumsal düzeye kadar ekonomik, sosyal ve siyasi politikaların belirlenmesinde rol almaktadırlar. Ancak doğrudan sendikaların kurumsal yapıları ile ilgili olmayan iç ve dış şartlar, süreci daha karmaşık daha kapsamlı ve derin hale getirmektedir. Bu kapsamda:

- *İç şartlar*: Tarihsel tecrübeler, faaliyet gösterilen sektörler, hitap edilen üye kalıpları, sendika içi demokrasi yaklaşımları, liderlik özellikleri vb. faktörler,
- *Dış şartlar*: Ekonomik, siyasi ve sosyal yapı, küresel ve bölgesel politikalar vb. faktörler, stratejilerin belirlenmesinde önemli bir yere sahiptir.

Benimsenen ideoloji ne olursa olsun ITUC'a göre temelde harekete geçme, katılma ve örgütlenme stratejileri benimsenmelidir (Şekil 3).

Kaynak: ITUC CSI IGB, 2015' den yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 3: ITUC'a Göre Temel Stratejiler

Bu stratejiler diyalog ve müzakere sürecinden güç kullanma sürecine kadar çok farklı boyutlarda benimsenebilmektedir. Harekete geçme stratejisi, özellikle farkındalık oluşturma ve iklim politikalarının temel belirleyicileri konumunda olan hükümetlerle irtibat kurma sürecini ifade etmektedir. İklim değişikliği politikalarının temelde karbon nötr hedefleri ile belirlenmesi harekete geçme stratejisinin önemini göstermektedir. Önleyici bir yaklaşım çerçevesinde değerlendirilmesi gereken bu strateji, iklim değişikliği yaklaşımlarının tamamen dışında kalma yerine geç kalmadan bir an önce harekete geçme eylemini ifade etmektedir. Katıl stratejisinde ise sendikalar, adil geçiş ekseninde konumlarını sağlamlaştırmalı gerektiğinde sosyal diyalog ve/veya yönetime katılma sürecine doğrudan katılmalıdırlar. Harekete geç ve katıl süreçleri çoğunlukla diyalog stratejisini desteklemektedir. Son olarak örgütlen stratejisi sendikaların doğasında olan gücün bir yansıması olarak görülmelidir. Gerektiğinde grev fonksiyonunu kullanan örgütlen stratejisi, üye tabanını genişletme sürecinden sosyal hareketlerden (iklim aktivistlerinden) güç alma stratejisine kadar uzanmaktadır. Hatta bu aşamada harekete geç ve katıl stratejisinin uygulanması sürecinde endişe görülen konular doğrudan reddedilmektedir.

Özellikle iç şartlara bağlı olarak şekillenen bu stratejilerin bir yönünü de dış şartlar oluşturmaktadır. Nitekim küresel düzeyde sendikal yoğunluklarının düşmesi, sendikaların temel rollerinin zayıflaması, adil geçiş söylemlerinin güçlenmesi, ileri teknolojik dönüşümlerin yaşanması, hükümetlerin ekonomik rekabeti incelemeleri, temel insan hakları ihlallerinin artması, iklim değişikliğinin sektörel yansımalarının farklılığı, tek tip ve kolektif stratejilerin başarısızlığı, dönüşümün sadece istihdam politikaları çerçevesinde şekillenmesi vb. şartlar ideolojilerin benimsenmesinde büyük önem taşımaktadır. Diğer bir ifade ile sendikaların hâlihazırda mücadele ettikleri iç ve dış şartlara bağlı olarak iklim değişikliğine bağlı köklü dönüşümlerle yüzleşmeleri diyalog sürecinden güç stratejisine kadar her stratejiyi aktif olarak kullanmaları gerektiğini ön plana çıkarmıştır. İdeolojik bölünmelerden öte işyeri, işletme ve işkolu düzeyinde öncelikli etkilenme kriterlerine bağlı olarak benimsenebilecek stratejiler sadece istihdam politikalarına indirgenmemeli daha geniş bir çerçevede insan hakları boyutunda ele alınmalıdır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sanayi devriminden sonraki dönemde artma eğilimi gösteren küresel sıcaklık anomalileri küresel iklim değişikliğinin en belirgin özelliklerinden birini oluşturmaktadır. Gıda, su, sağlık, ulaşım, barınma, ısınma vb. konularda birçok riski de beraberinde getiren iklim değişikliği hem ulusal hem de küresel boyutta geçiş ve uyum politikalarını zorunlu hale getirmiştir. Bu kapsamda; iklim nötr hedefleri, karbonsuzlaştırma politikaları ve enerji geçişleri ile şekillenecek olan geçiş ve uyum politikaları, geleneksel üretim metotlarının dönüştürülmesi aynı zamanda yeni teknolojilerin ve yenilenebilir enerji kaynaklarının yaygınlaştırılması stratejileri kısa, orta ve uzun dönemde çalışma hayatı başta olmak üzere sosyoekonomik birçok köklü dönüşümleri beraberinde getirmektedir. Bu dönüşümlerin eşit şartlar altında ve adil bir çerçevede gerçekleşmesi demokratik hayatın vazgeçilmez aktörlerinden biri olan sendikaların rollerini farklılaştırmış ve her zamankinden daha da önemli hale getirmiştir.

Uyum ve geçiş politikaları sendikalarca bir yandan desteklenmekte bir yandan da taşıdığı potansiyel riskler nedeniyle endişeyle karşılanmaktadır. Destekleme ve endişeyle karşılama yaklaşımlarını; hiçbir fikrin olmaması, önemsememe, vesayet altına girme, hükümet politikalarını doğrudan uygulama, kısmen ve/veya tamamen (siyaseten ya da anarşizm boyutunda) karşı çıkma yaklaşımları şekillendirmektedir. Söz konusu sendikaların faaliyet gösterdiği ulusal ya da uluslararası düzlemde sosyal, ekonomik, siyasi ya da kültürel şartların belirleyici bir etkisi vardır. Temel ideolojik temelleri ülkenin demokrasi karnesi tamamlamaktadır. Benimsenen ideoloji farklı formlarda hayat bulmaktadır. Gündümlü (Çin), pragmatik (ABD), reformist (Almanya, Birleşik Krallık) ve Marksist (İtalya, Güney Afrika, Arjantin) olmak üzere temelde dört kategoride sınıflandırılabilir olan bu formlar; yine tarihsel tecrübeler, faaliyet gösterilen sektörler, temsil edilen üye kalıplarına, benimsenen sendika içi demokrasi özelliklerine göre şekillenmektedir.

Sendikaların iklim değişikliğine karşı tutumlarını; gündümlü, pragmatik, reformist ve Marksist olarak sınıflandırmak mümkündür. Bu eğilimlerin ortaya çıkmasında kahverengi ekonomik yapı içerisinde benimsenen geleneksel stratejilerin önemli bir yeri vardır. Tarihsel eğilimlere ve endüstrileşmeye bağlı olarak benimsenen bu ideolojilerin iklim değişikliğine karşı aynı etkileri göstereceğinin beklenmesi önemli bir sorun alanını oluşturmaktadır. Özellikle esnek bir duruş çerçevesinde diyalog ve işbirliği gerektiren iklim politikalarında ideolojik farklılıklar önemli bir avantaj olarak görülmelidir. Bu durumun ortaya çıkmasındaki en önemli etkilerden birini iklim değişikliğinin her sektörde aynı düzeyde görülmemesi oluşturmaktadır. Küresel düzeyde ITUC bölgesel düzeyde ETUC sendikal duruşların temel belirleyicilerindendir. Bu konfederasyonların ılımlı politikaları incelemesi ve ilgili platformlarda diyalog ve işbirliğini vurgulamaları çatışmacı politikaları ikinci plana itmektedir. Ancak yine de toplumsal düzeyde görülen iklim hareketleri önemli bir güç alanı olarak görülmektedir. Nitekim ITUC'un harekete geç, katıl ve örgütlen şeklinde özetlediği strateji bu yöndedir.

İdeolojik tartışmaların ötesinde uyum ve geçiş politikalarını benimseme ya da reddetme boyutunda en ideal yaklaşım ilk olarak sürece demokratik açıdan katılımın sağlanması olacaktır. Sonrasında benimsenen ideolojik farklılıklar birer zenginlik kaynağı olarak görülmeli ve karma bir yaklaşım benimsenmelidir. Hükümetler ile görüşme, işyeri ve işletme düzeyinde yönetime katılma mekanizmalarından faydalanma ve özellikle iklim konulu sosyal hareketlerden güç alma stratejileri aynı anda uygulanmalıdır. Bu durum iklim değişikliği tartışmalarının; esnek, karmaşık, uzun dönemli, kapsamlı ve sosyal etkilerinin derin olmasından kaynaklanmaktadır. Tamamen ve/veya kısmen reddetme, önemsememe, dışında kalma yaklaşımları hali hazırda zayıflayan sendikacılık yaklaşımları için son derece tehlikelidir.

Son olarak sendikalara göre iklim değişikliği yaşanmaktadır. İdeolojik farklılıklara rağmen kısa-orta ve uzun dönemde negatif etkiler muhtemeldir. Dolayısıyla iklim değişikliği sadece geleceğe yönelik bir tehdit olarak algılanmamalıdır. Eylemsizlik, erteleme ve/veya önemsememe yaklaşımları sendikaların yok olmasına yol açabileceği gibi uyum ve geçiş politikalarının en başta çalışanlar sonrasında toplum aleyhine şekillenebileceği göz ardı edilmemelidir. Büyük çapta değişiklikler getiren iklim değişikliği, toplumsal bir mücadele gerektirmektedir.

Bu durum üye tabanının genişletilmesi adına büyük önem taşımaktadır. Yaşanan gelişmeler bir felaket olma yerine bir fırsat olarak değerlendirilmelidir. Hâlihazırda var olan güç kaybının tersine çevrilmesi gerekmektedir. Stratejiler sadece çalışanları ilgilendiren yaklaşımlar yerine tüm toplumu yakından ilgilendiren konuları kapsamalıdır. Uyum ve geçiş politikaları ile oluşacak yeşil işler göz ardı edilmemelidir. İstihdamın bu boyutta genişlemesine yönelik politikalar benimsenmelidir. Fosil yakıt temelli üretim yapısında istihdamın azalması en temel sorun alanını oluşturacaktır. Dolayısıyla bu ve benzer sektörlerde istihdamın korunması ya da dönüştürülmesi temel hedef olmalıdır. Uyum ve geçiş politikalarında adil geçiş yaklaşımı benimsenmeli sürecin demokratik bir şekilde ilerlemesinin önü açılmalıdır. Bu durum aynı zamanda vakit kaybetmeden iklim politikalarını belirleyen ve uygulayan hükümetler ile irtibata geçmeyi önemli hale getirmiştir. İklim değişikliğinin sektörel etkilerine yönelik araştırmalara önem verilmelidir. Çalışanlar bu ve benzeri konularda bilgilendirilmeli gerektiğinde işyeri ve işletme düzeyinde yönetime katılma mekanizmalarına dâhil olunmalıdır. Uyum ve geçiş politikalarının bir defaya mahsus olmayıp uzun dönemli olacağı göz ardı edilmemelidir. Bu bilinç benimsenen stratejilerin sürdürülebilirlik çerçevesinde temel ihtiyaçların (gıda, su, barınma, ısınma vb.) garanti edilmesinde büyük avantaj sağlayacaktır. İklim değişikliğinin her sektörü aynı düzeyde ve aynı zaman diliminde etkilemesi mümkün değildir. Dolayısıyla bu durum bir bölünme şeklinde algılanmamalı aksine bazı sektörler için zaman kazanımı olarak görülmelidir. Öncelikli sektörler hayati önem taşımaktadır. Sendikalar faaliyet gösterdikleri sektör, işkolu, işletme ve işyeri, düzeyinde öncelikli konumda olup olmadıklarını her aşamada ve her düzeyde değerlendirmelidir. Bu nedenle fosil yakıt tabanlı sektörlerde faaliyet gösteren sendikalar başrolde olacaklardır. Sendikaların süreci kendi lehlerine sonuçlanması adına siyaset kanalı kullanmaları etkin bir strateji olarak görülebilir. En nihayetinde geçiş ve uyum politikalarının başarısı, (çevre hareketleri ile beslenen) çatışmacı duruşların yanı sıra uzun dönemli demokratik ve işbirliği ilişkilerine de bağlıdır.

KAYNAKÇA

- AFL-CIO. (2022). Resolution 5: climate change, energy and union jobs. <https://aflcio.org/resolutions/resolution5>.
- Bachus, K. (2022). The job impact of the circular economy: An outline. J. Brizga, & S. E. Khadraoui (Ed.), the circular economy and green jobs in the EU and beyond (s. 87-98). London: Friedrich Ebert Stiftung, London Publishing Partnership.
- Baker, L., Newell, P., & Phillips, J. (2014). The political economy of energy transitions: the case of south africa. *New Political Economy*, 19(6), s. 791-818. doi:10.1080/13563467.2013.849674.
- Barca, S., & Leonardi, E. (2018). Working-class ecology and union politics: a conceptual topology. *Globalization*, 15(4), s. 487-503. doi:10.1080/14747731.2018.1454672.
- Bell, K. (2020). Working-class environmentalism: An agenda for a just and equitable transition. Palgrave Macmillan.
- CAT (Climate Action Tracker), China, <https://climateactiontracker.org/countries/china/>
- Cha, J. (2020). A just transition for whom? Politics, contestation, and social identity in the disruption of coal in the Powder River Basin. *Energy Research & Social Science*, 69, s. 101657. doi: 10.1016/j.erss.2020.101657.
- Cha, J., & Pastor, M. (2022). Just transition: Framing, organizing, and power-building for decarbonization. *Energy Research & Social Sciences*, 90, s. 102588. doi: 10.1016/j.erss.2022.102588.
- Cha, J., Stevis, D., Vachon, T., Price, V., & Brescia-Weiler, M. (2022). A green new deal for all: the centrality of a worker and community-led just transition in the US. *Political Geography*, 95, s. 102594. doi: 10.1016/j.polgeo.2022.102594.
- Crawford, B., & Whyte, D. (2025). Workers on the front line of climate change: Re-politicizing trade union climate action. *International Labour Review*, 164(1), s. 1-15. doi:10.16995/ilr.18838.
- Ekin, N. (1994). Endüstri ilişkileri. İstanbul. Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- ETUC. (2022). En-Adopted resolution-etuc for sustainable growth and social progress. <https://www.etuc.org/en/document/en-adopted-resolution-etuc-sustainable-growth-and-social-progress>.
- Ellen MacArthur Foundation. (2013). Towards the circular economy: economic and business rationale for an accelerated transition. United Kingdom: <https://ellenmacarthurfoundation.org/>.
- Feltrin, L., & Leonardi, E. (2023). Working class environmentalism and climate justice: Strategic converging for an ecological transition from below. *Relações Internacionais (Special Issue): The Challenge of the Global Ecological Crisis for World Politics*, s. 49-61. <https://doi.org/10.23906/ri2023.sia05>.

- Felli, R. (2014). An alternative socio-ecological strategy? International trade unions' engagement with climate change. *Global Environmental Politics*, 14(4), 18–35. https://doi.org/10.1162/GLEP_a_00252
- EPSU. (2012). Why climate change matters to trade unions. <https://www.epsu.org/article/why-climate-change-matters-trade-unions>.
- FIDH (2025). European Union deals the final blow to sustainability rules meant to fight human rights abuses and corporate impunity, <https://www.fidh.org/en/issues/business-human-rights-environment/business-and-human-rights/omnibus-eu-deals-final-blow-to-sustainability-rules-to-fight-corporate-abuses-impunity>.
- Frase, P. (2019). Dört gelecek: kapitalizmden sonra hayat. İstanbul. Koç Üniversitesi Yayınları.
- Ganzevlev, J., Potting, J., & Hanemaaijer, A. (2017). Evolution of green deals for a circular economy. <https://www.pbl.nl/sites/default/files/downloads/PBL-2017>.
- Hampton, P. (2015). Workers and trade unions for climate solidarity: Spontaneous environments. Routledge. <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9781315732220/workers-trade-unions-climate-solidarity-paul-hampton>.
- Hampton, P. (2018). Trade unions and climate politics: prisoners of neoliberalism or swords of climate justice? 15(4), 470-486.
- Heywood, A. (2011). Siyasi ideolojiler (3. Baskı). (Ahmet Kemal Bayram, Çev.) Ankara: Liberte Yayınları.
- Horbach, J., Rennings, K., & Sommerfeld, K. (2015). Circular economy and employment. https://conference.iza.org/conference_files/enviro_2015/horbach_j11332.pdf.
- Huber, J. (2000). Towards industrial ecology: sustainable development as a concept of ecological modernization. *Journal of Environmental Policy and Planning*, 2(4), 1-28. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-sssoar-121610>.
- ILO. (2013). World of work. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_216068.pdf.
- ILO. (2015). The future of work centenary initiative. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_norm/@relconf/documents/meetingdocument/wcms_369026.pdf.
- ILO. (2018). Greening with jobs: World Employment Social Outlook 2018. Geneva: International Labour Office.
- ILO. (2019). Working on a warmer planet: the impact of heat stress on labour productivity and decent work. https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/@publ/documents/publication/wcms_711919.pdf.
- ILO. (2024). Trade unions actions towards climate change and a just transition: A trade union guide. https://www.ilo.org/sites/default/files/2024-09/254_481_worker-guide_02.pdf.
- ILO. (2025). Green Jobs. <https://libguides.ilo.org/green-jobs-en/statistics>.
- Industriall. (2019). Just transition- an idea whose time has come. <https://www.industriall-union.org/just-transition-an-idea-whose-time-has-come>.
- ITUC. (2009). Trade unions and climate change equity, justice & solidarity in the fight against climate change. https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/climat_EN_Final.pdf.
- ITUC CSI IGB. (2015). Climate change is a trade union issue. https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/en_unions4climate-2.pdf.
- Kalt, T. (2022). Agents of transition or defenders of the status quo? trade union strategies in green transition. *Journal of Industrial Relations*, 64(4), s. 499-521. doi: <https://doi.org/10.1177/00221856211051794>.
- Keil, A. K., & Kreinin, H. (2022). Slowing the treadmill for a good life for all? German trade union narratives and social-ecological transformation. *Journal of Industrial Relations*, 64(4), s. 564-584. doi:10.1177/00221856221087413.
- Laubinger, F., Lanzi, E., & Chateau, J. (2020). Labour market consequences of a transition to a circular economy: a review paper-environment working paper: 162. <https://www.oecd-ilibrary.org/>.
- Lee, C. H., & Liu, M. (2012). Geçiş sürecindeki toplu pazarlık: çin'de kolektif sesin etkilerini ölçmek. Ed: S. Hayter, *Küresel Ekonomide Toplu Pazarlığın Rolü* (ss. 212-235). Ankara: Efil Yayınevi.

- Lo, K. (2014). A critical review of China's rapidly developing renewable energy and energy efficiency policies. *Renewable & Sustainable Energy Reviews*, 29, s. 508-516. doi: 10.1016/j.rser.2013.09.006.
- Lo, K. (2015). How authoritarian is the environmental governance of China? *Environmental Science & Policy*, 54, s. 152-159. doi: 10.1016/j.envsci.2015.06.001.
- LSE (London School of Economics and Political Science). (2024). What is the just transition and what does it mean climate change. <https://www.lse.ac.uk/granthaminstitute/explainers/what-is-the-just-transition-and-what-does-it-mean-for-climate-action/>.
- Ma, Z. (2011). Industrial relations in china: a review based on a six-party model. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1564-913X.2011.00109.x>
- Mah, A. (2023). The labour movement origins of "just transition". <https://ourtimes.ca/article/the-labour-movement-origins-of-just-transition>.
- Mahiroğulları, A. (2013). Türkiye'de ve dünya'da sendikacılık. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Matheron, F. (1999). Operaismo. <https://www.generation-online.org/t/toperaismo.htm>.
- Nellis, J. (2025). The economic consequences of climate change. <https://www.bakertilly.global/insights/the-economic-consequences-of-climate-change>.
- Oei, P., Brauers, H., & Herpich, P. (2019). Lessons from Germany's hard coal mining phase-out: policies and transition from 1950 to 2018. *Climate Policy*, 20(8), 963-979. doi:10.1080/14693062.2019.1688636.
- Özer, U. (2025). The just transition: an opportunity for labor or a new inequality? II. International Social Policies Congress Proceedings Book, Doğan, A. S.; Kalkan, M.; Yıldırım, Y. Z. (Ed), 5-7 December 2025, Uzbekistan, <https://intspc.com/en/>.
- Pearce, S. (2012). Tackling climate change-a new role for trade unions in the workplace? https://www.epsu.org/sites/default/files/article/files/ACAS_Tackling_Climate_Change_TU_final.pdf.
- Räthzel, N., & Uzzell, D. (2011). Trade unions and climate change: The jobs versus environment dilemma. *Environmental Politics*, 20(2), 121-133. <https://doi.org/10.1080/09644016.2011.551019>.
- Räthzel, N., Stevis, D., & Uzzell, D. (Eds.). (2021). The Palgrave handbook of environmental labour studies. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-71909-8>.
- Rissman, J., Bataille, C., Masanet, E., ..., & Helset, J. (2020). Technologies and policies to decarbonize global industry: Review and assessment of mitigation drivers through 2070. *Applied Energy*, 266, 114848. doi: 10.1016/j.apenergy.2020.114848.
- Ritzer, G. (2011). Küresel dünya. (M. Pekdemir, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Stevis, D., & Felli, R. (2015). Global labour unions and just transition: The contours of anti-capitalist solidarity. *Globalizations*, 12(3), s.395-409. <https://doi.org/10.1080/14747731.2014.982270>.
- Stevis, D., & Felli, R. (2021). Planetary just transition? How inclusive and how just? *Earth System Governance*, 6, s. 1-11. doi: 10.1016/j.esg.2020.100065.
- Sweeney, S., & Treat, J. (2018). Trade unions and just transition. E. Earle (Ed.), trade unions for energy democracy, Working Paper No:1. Trade Unions for Energy Democracy (TUED).
- UNEPI Government. (2021). Report on the implementation of the 2030 agenda for sustainable development. https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/279522021_VNR_Report_Germany.pdf.
- Thomas, A., & Doerflinger, N. (2020). Trade union strategies on climate change mitigation: Between opposition, hedging and support. *European Journal of Industrial Relations*, 26(4), s. 383-399. doi:10.1177/0959680120951700
- Traub-Merz, R. (2011). The all China federation of trade unions (ACFTU): structure, functions and the challenges from collective bargaining. R. Traub-Merz, & K. Ngok içinde, *Industrial Democracy in China* (s. 11-51). Shanghai/Guangzhou: China Social Sciences Press.
- Turkey Circular Economy Platform. (2020). What is the definition of a circular economy. https://donguseleekonomiplatformu.com/en/knowledge-hub/article_1-what-is-the-definition-of-a-circular-economy_11.html?page=1#articlePageTitle.

- UN. (1992). United nations framework convention on climate change. <https://unfccc.int/resource/docs/convkp/conveng.pdf>.
- UN. (2024). Causes and effects of climate change. <https://www.un.org/en/climatechange/science/causes-effects-climate-change>.
- UN Environment Programme. (2022). Cities and climate change. <https://www.unep.org/explore-topics/resource-efficiency/what-we-do/cities-and-climate-change>.
- UNEP (2007). Labour and the environment: a natural synergy. https://digital.library.unt.edu/ark:/67531/metadc28510/m2/1/high_res_d/UNEP-labour-env-synergy.pdf.
- Wel, B. D. (2023). Recognition of labour rights is a major victory for trade unions at COP-28. <https://www.ituc-csi.org/Recognition-of-labour-rights-is-a-major-victory-for-trade-unions-at-COP28>.
- World Economic Forum. (2021). The global risks report 2021, 16th Edition. https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2021.pdf.
- Wright, C. F. (2011). What role for trade unions in future workplace relations? https://www.researchgate.net/publication/280232969_What_role_for_trade_unions_in_future_workplace_relations.